

Центральноукраїнський національний технічний університет
ЦЗДО
Кафедра «Міжнародних економічних відносин»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої
освіти
на тему:
«Пріоритети розвитку української трудової міграції в умовах
поглиблення участі України в євроінтеграційних процесах»

Виконала здобувачка вищої освіти
4 курсу, групи МЕВ-20пз
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»
_____ Пилипенко З.І.
« ____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи
д.е.н., професор
_____ Ірина БАБЕЦЬ
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент _____

м. Кропивницький

АНОТАЦІЯ

Пріоритети розвитку української трудової міграції в умовах поглиблення участі України в євроінтеграційних процесах. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “бакалавр” за освітньо-професійною програмою “Міжнародні економічні відносини” зі спеціальності 292 “Міжнародні економічні відносини”. – Центральноукраїнський національний технічний університет. Кропивницький. 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджені та систематизовані сучасні тенденції, закономірності, характеристики та проблеми розвитку української зовнішньої трудової міграції у контексті поглиблення участі України в євроінтеграційних процесах. Систематизовано головні позитивні й негативні наслідки міжнародної трудової міграції у сучасному контексті. Узагальнені головні пріоритети, методи та інструменти державного регулювання міграційних процесів та визначені напрями соціально-економічного розвитку як головне стратегічне завдання розвитку міжнародної трудової міграції. З допомогою використання економетричних методів оцінено вплив міжнародних грошових переказів мігрантів з Європи на головні макроекономічні показники України та зроблено висновок про те, що грошові трансфери мігрантів мають значний позитивний вплив на процеси соціально-економічного зростання. Здійснено комплексний аналіз впровадження сучасної міграційної політики України та ефективності її інституційного забезпечення. Систематизовані методи, засоби та механізми регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні у контексті забезпечення соціально-економічного зростання та поглиблення процесів європейської інтеграції. Систематизовано та адаптовано елементи європейського досвіду регулювання трудової міграції, які доцільно впроваджувати в Україні.

Ключові слова: зовнішня трудова міграція, європейська інтеграція, міграційна політика, міжнародні перекази мігрантів, державне управління.

ANNOTATION

Priorities for the Development of Ukrainian Labor Migration in Conditions of Deepening Ukraine's Participation in European Integration Processes. – Manuscript.

Qualification Work for Obtaining a Higher Education Degree "Bachelor" in the Educational-Professional Program "International Economic Relations" in the Specialty "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. Kropyvnytskyi. 2024.

In the qualification work, modern trends, regularities, characteristics and problems of the development of Ukrainian external labor migration in the context of deepening Ukraine's participation in European integration processes are investigated and systematized. The main positive and negative consequences of international labor migration in the modern context are systematized. The main priorities, methods and tools of the state regulation of migration processes are summarized and the directions of socio-economic development are identified as the main strategic task of the development of international labor migration. Using econometric methods, the influence of international remittances of migrants from Europe on the main macroeconomic indicators of Ukraine was assessed, and the conclusion was made that the remittances of migrants have a significant positive impact on the processes of socio-economic growth. A comprehensive analysis of the implementation of the modern migration policy of Ukraine and the effectiveness of its institutional support was carried out. Systematized methods, means and mechanisms for regulating external labor migration in Ukraine in the context of ensuring socio-economic growth and deepening the processes of European integration. The elements of the European experience in regulating labor migration, which should be implemented in Ukraine, have been systematized and adapted.

Keywords: External Labor Migration, European Integration, Migration Policy, International Transfers of Migrants, Public Administration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ.....	10
1.1. Теоретичні аспекти дослідження міжнародного руху робочої сили в контексті міжнародної інтеграції.....	10
1.2. Причини формування і передумови розвитку зовнішньої трудової міграції з України до Європи.....	15
1.3. Моделі і практичні інструменти державного регулювання міграційних процесів.....	21
Висновки до розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	29
2.1. Загальні тенденції, особливості та проблеми розвитку зовнішньої трудової міграції з України до країн Європи	29
2.2. Оцінка впливу зовнішньої трудової міграції на процеси соціально-економічного розвитку України.....	36
2.3. Ефективність державного регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні.....	42
Висновки до розділу.....	47
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ.....	50
3.1. Пріоритетні напрями розвитку процесів трудової міграції у контексті поглиблення євроінтеграції України.....	50
3.2. Обґрунтування механізмів та інструментів регулювання процесів трудової міграції в умовах євроінтеграції.....	54
Висновки до розділу.....	59
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах поглиблення участі України в євроінтеграційних процесах розгортання зовнішньої трудової міграції не лише сприяє поглибленню соціальних і демографічних диспропорцій, але й впливає по-різному на рівень національної й економічної безпеки України. Незважаючи на повномасштабну війну, Україна на сьогодні день є одним з найбільших постачальників робочої сили у світі з високим рівнем міграційної активності, що має суттєвий вплив на ключові детермінанти соціально-економічного поступу, такі як добробут, зайнятість, формування інвестиційних ресурсів. Це вимагає формування нової концептуальної основи державного регулювання міжнародної трудової міграції. Цей тип регулювання включає пом'якшення його негативних проявів й загроз та максимальне посилення його позитивного впливу як чинника інтенсивних соціальних змін, особливо у контексті соціально-економічного розвитку, таких як порядок, безпека, ефективне регулювання, які у даний час регулюються на рівні ООН як міжнародні стандарти розвитку мобільності робочої сили. У зв'язку з вищевикладеним дуже важливо вивчити процеси міжнародної трудової міграції та демонструвати ефективні інструменти, механізми і методи внутрішнього регулювання у світовій економіці.

Різнорізані аспекти вивчення міжнародної трудової міграції як системного явища ретельно розглядаються у наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як Й. Бергманн, М. Бенсон, Й. Вайнманн, Вайнманн М., Й.Вольфф, ВінкеК., Гейтс В., Гладун О., Герасименко Г., Хоффман Р., Кремінь О., Кабай В., Лібанова О., Мульська О., Майданик І., Позняк О., Садова В., Рейлі К., Шиманська К., Ханке К. та інших, проте, незважаючи на велику увагу учених та дослідників до проблеми міграції, проблемні питання систематизації сучасних тенденцій розвитку міжнародної трудової міграції в умовах її впливу на соціально-економічний розвиток держави і визначення на цих засадах основних пріоритетних напрямків,

перспектив, методів, механізмів, заходів щодо її розвитку та державного регулювання, потребують подальшого поглибленого вивчення.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного аналізу тенденцій, проблем, закономірностей і особливостей розвитку зовнішньої трудової міграції в Україні і розробка на цій основі пропозицій стосовно удосконалення регулювання міграційних процесів в Україні у контексті поглиблення участі країн в євроінтеграційних процесах. Для досягнення поставленої мети доцільно розглянути низку **завдань**, зокрема:

- вивчити теоретичний базис дослідження міжнародної трудової міграції у контексті міжнародної інтеграції;
- систематизувати передумови формування та розвитку зовнішньої трудової міграції з України до Європи та причини її розвитку;
- виявити ключові механізми й практичні аспекти державного регулювання міграційних процесів;
- проаналізувати загальні проблеми, тенденції та ключові особливості розвитку зовнішньої трудової міграції з України до європейських країн;
- оцінити вплив зовнішньої трудової міграції на процеси соціально-економічного розвитку України;
- здійснити оцінку ефективності державного регулювання трудової міграції в Україні;
- обґрунтувати пріоритетні напрямки розвитку процесів зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах поглиблення європейської інтеграції;
- запропонувати механізми й інструменти управління процесом трудової міграції в умовах поглиблення євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є сучасні процеси розвитку і регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні.

Предметом дослідження є прикладні інструменти, механізми та методи державного управління процесом трудової міграції у контексті поглиблення євроінтеграції.

Методи дослідження. Дослідження базується на ряді ключових елементів, а саме: аналіз і синтез, теоретико-логічне узагальнення, дедукція та індукція, структурно-логічний аналіз, моделювання, статистичний аналіз економіко-математичне моделювання (процес емпіричного дослідження), системний підхід, систематизація та групування.

Інформаційна база дослідження сформована з наукових праць українських та зарубіжних дослідників, аналітичні матеріали й документи міжнародних організацій, нормативні матеріали і документи українського законодавства і міжнародного права. Під час систематизації тенденцій розвитку міжнародної трудової міграції використані статистичні публікації ООН, Міжнародної організації з міграції, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, НБУ, Національного статистичного управління, Національної міграційної служби України, статистичної служби Євростату, статистична інформація інших державних та недержавних організацій.

Практична значущість отриманих у даній кваліфікаційній роботі результатів дослідження, полягає у визначенні стратегічних засад та пріоритетів й інструментів державного регулювання процесів міжнародної трудової міграції в Україні, що спрямовані на посилення процесів соціально-економічного розвитку України.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3-ох розділів, висновків, які загалом викладені на 61 сторінках. У тексті розміщено 6 таблиць, 9 рисунків та 3 додатки з 6-ти таблиць на 4 сторінках. Список використаних джерел містить 100 назв.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Теоретичні аспекти дослідження міжнародного руху робочої сили в контексті міжнародної інтеграції

Повномасштабна війна в Україні викликала велику хвилю переміщення населення, в основному спрямовану на європейські країни. Міграційний процес – це процес просторового переміщення мігрантів між місцями проживання, регіонами та державами. У контексті міжнародної інтеграції міжнародна міграція – це, по суті, переміщення населення працездатного віку з одного регіону (територіального центру) в інший (територіальний центр). Безсумнівно, міжнародна трудова міграція відіграє важливу роль у перетворенні економічного, соціального та національного розвитку. В одних країнах міжнародна трудова міграція є напрямком інноваційного розвитку ринку праці, в той час як в інших вона є чинником структурних змін або навіть глобальним викликом в контексті збереження ідентичності держави та її економічної системи. Численні наукові дослідження в області міграції [4; 12; 21; 45; 90] показали, що міжнародна трудова міграція має як позитивні, так і негативні наслідки для соціально-економічного розвитку.

Під міжнародною міграцією розуміється переміщення будь-якої особи, яка змінила країну постійного проживання [9, с.56]. Безуглий П. Г. [4, с. 7] зазначає, що міжнародна трудова міграція (від англ. Migration – переселення, витіснення) – це переміщення складу робочої сили із однієї країни до іншої в межах структури міжнародного ринку праці на міжнародному ринку праці. При аналізі різноманітних підходів до структурування міжнародної міграції доцільно орієнтуватися на підхід ООН [1], який виокремлює такі групи мігрантів : 1) довгострокові мігранти, які змінюють країну проживання більш ніж на один рік; 2) Короткострокові мігранти, які змінюють країну проживання на термін від 3 до 12 місяців. Також цінним є дослідження

Загурської-Антонюк В. Ф. [44, с.182], у якому перелічені 2 підходи до класифікації міжнародної міграції: за часом і за змістом (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до класифікації міжнародної міграції

№ з/п	За змістом	За часовою ознакою
1.	Трудова міграція - це переїзд в іншу країну з метою отримання гідної заробітної плати та роботи (74% усіх мігрантів - це працівники віком 20-64 років)	Тимчасова міграція – припускає переселення осіб-мігрантів на визначений термін (для прикладу, навчання українських студентів у Польщі на протязі 4-5 років)
2.	Освітня (інтелектуальна) міграція - це переїзд в іншу країну для здобуття нових навичок та освіти. Освіта за кордоном - це важлива можливість отримати нові знання, познайомитися з різними культурами, вивчити мови, розширити можливості на міжнародному ринку праці та подолати комунікаційні бар'єри. Наприклад, кількість студентів-мігрантів збільшилася з 1,1 мільйона 1985 року до 8 мільйонів 2021 року.	Сезонна, що формується за рахунок щорічних переміщень осіб у певні періоди року (для прикладу, запрошення зарубіжних працівників на збір урожаю у скандинавських країнах)
3.	Сімейна міграція - міграція в іншу країну з метою возз'єднання, створення сім'ї або міжнародного усновлення (в ЄС кількість мігрантів цієї категорії становить понад 30 % від загальної кількості тих, хто прибуває, а в США - близько 65 %)	Безповоротна (постійна), яка пов'язана із остаточними змінами місця проживання (для прикладу, виїзд з метою постійного місця проживання з України до США)
4.	Нелегальна міграція (міграція нелегальних мігрантів) - це переміщення осіб, які належать до перерахованих вище категорій, але працюють або перебувають в іноземній державі без урахування вимог законодавства країни. Хоча об'єктивно визначити реальну кількість нелегальних мігрантів складно, орієнтовні оцінки показують, що на частку нелегальних мігрантів припадає до 15 % усіх мігрантів.	Циркулярна (маятникова), яка передбачає регулярні робочі подорожі з однієї держави в іншу (для прикладу, за маршрутом Малайзія – Сінгапур чи Бельгія – Люксембург)
5.	Вимушена (недобровільна) міграція - це переміщення людей, які змушені покинути свої домівки та виїхати за кордон унаслідок загрози переслідування, воєнних або політичних конфліктів, техногенних або природних катастроф, або насильницьки вигнаних зі своєї країни урядом. (Нині у світі налічується понад 20 мільйонів вимушених мігрантів). Вимушених мігрантів можна розділити на два типи: 1) прохачі притулку - люди, які перебувають у процесі визначення свого статусу, і 2) біженці - люди, які вже отримали відповідний статус в іншій країні. Більше половини біженців у світі походять із Сирії, Південного Судану, Афганістану та, наразі, України. Найбільша кількість біженців нині проживає в Йорданії та Туреччині. Понад 20 % населення Землі (1,5 мільярда осіб) нині проживає в країнах, яких торкнулися військові конфлікти.	Епізодична, яка являє собою в часі, так і в напрямі нерегулярні поїздки (комерційні, туристичні, побутово-культурні поїздки за кордон)

За: побудовано автором за [44]

Оскільки міграція – складний і багатогранний процес, її форму можна класифікувати за різними критеріями. Важливо допомогти в розробці

відповідних заходів Національної міграційної політики для більш ефективного і належного регулювання міграційного процесу, не проводити відмінності між різними видами міграції, а більш повно і детально розкривати характер міграції.

В економічній літературі існує 2 типи міграції залежно від характеру кордону, через який проходить міграція [53]. Внутрішня міграція – це переміщення людей між адміністративними або житловими районами в одній державі. Зовнішня міграція (міждержавна і міжнародна) – це територіальне переміщення населення, здійснюване іммігрантами через кордони країни. У разі конкретної країни зовнішню міграцію можна розділити на наступні форми [12, с. 111]:

- Імміграція (в'їзд іноземців для постійного або тривалого перебування);
- Імміграція (виїзд з однієї держави в іншу з метою постійного проживання);
- Реєміграція (добровільне повернення мігрантів на батьківщину).

Таким чином, особа, яка залишає країну на досить тривалий період часу або на постійне місце проживання, називається іммігрантом, а особа, яка в'їжджає в країну на постійне місце проживання або на тривале перебування, називається іммігрантом.

Варто відзначити, що в даний час дослідники відкривають інші види міграції, в тому числі нові. Наприклад, К. Величко [19, с.233] як і раніше розглядає територіальне переміщення людей через кордони однієї або декількох країн в контексті європейської інтеграції, що означає тимчасове перебування на території цих країн для переїзду в країну кінцевого призначення. Лебединська О. С. [47, с. 49] звертає увагу, що в контексті міжнародної інтеграції виникла нова форма просторової міграції, яка називається "глобальною міграцією", яка поширюється на будь-яку відстань на невизначений термін.

Систематизуючи і узагальнюючи вищенаведені твердження, ми пропонуємо схему, що дозволяє чітко зрозуміти природу міждержавної трудової міграції, типізувати і візуалізувати її за певними класифікаційними ознаками (рис. 1.1).

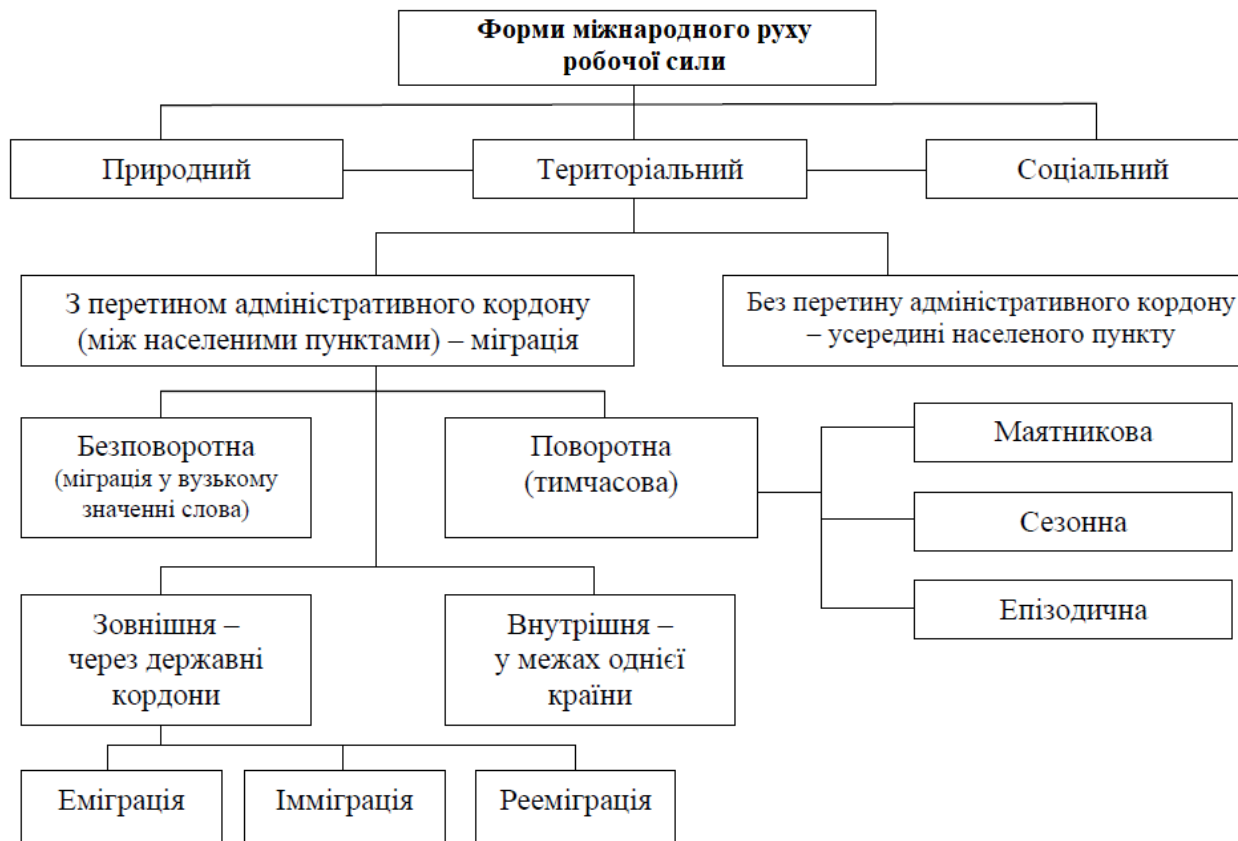

Рис. 1.1. Систематизація видів міжнародного руху робочої сили

За: складено автором за [82; 84; 91]

Лупак р. L. [28, С.89] дійшли висновку, що міжнародна трудова міграція - це не просте регіональне (механічне, просторове) переміщення населення. Міжнародна трудова міграція-це складний соціальний, економічний і психологічний процес, що характеризується тісним взаємозв'язком з іншими формами міжнародної трудової міграції, а також структурними змінами в економічній системі і розташуванням основних факторів внутрішнього виробництва, які впливають практично на всі аспекти життя суспільства. як в цілому, так і окремо.

Теоретичне вивчення міжнародного робітничого руху умовно виникло в різні періоди економічного розвитку, а саме виокремити такі перші базові теорії, що пояснювали процеси міжнародної міграції [29; 33]:

1) Теорія важкої комерціалізації. За її висновками, вільне пересування робочої сили веде до економічного зростання і боротьби з бідністю. Пільговими факторами були залучення іноземних кваліфікованих робітників і заборона на імміграцію власних громадян.

2) Класична теорія, що враховує функцію міжнародної міграції як для країни походження, так і для приймаючої країни міграції. Міжнародна трудова міграція в першу чергу стабілізує ринки праці цих країн. Міграція імміграція сприяє вирівнюванню заробітної плати і стабільності світового ринку праці 2 способами: 1) за рахунок міжнародних грошових переказів мігрантів; 2) через зниження рівня пропозиції робочої сили на ринках країн з надлишковими трудовими ресурсами і збільшення пропозиції робочої сили в країнах з недостатніми трудовими ресурсами.

3) неокласична теорія: причини та обґрунтування міграції розглядаються у контексті порівняння ймовірності особистих втрат та прибутку. З огляду на ймовірність депортації, можливість отримання законної роботи, вартість оформлення документів, стрес, пов'язаний з проживанням в країні призначення, подорожами і знайомством з різними культурами, ця теорія також враховує той факт, що рішення про переїзд зазвичай приймається окремими особами, а не окремими особами.

4) концепції ірраціональної поведінки, так і теорії раціонального вибору пов'язані з багатьма соціальними науками (соціологія, демографія, право, економіка, антропологія, історія тощо).

5) Комбінований змішаний підхід – пояснює мотивацію міжнародної трудової міграції.

Величко К.Ю., Носач Л. І., Печонкіна О. І. [19, с.234-235] у науковому звіті зазначають, що в контексті міжнародної інтеграції міграція є основою "піраміди концепцій", здійснюваної з метою працевлаштування та процесу

переселення людей, які поселяються в нових місцях. термін використовується для позначення концепції міграції. Концепції "міграційного процесу" – це універсальне специфічне явище, що включає вузьке значення і визначає розвиток, тривалість міграційного явища, це постійний процес, який змінює свої стадії та стан, і важливо зазначити, що це трактується як побічний ефект, які вони викликають. Це створює можливість оновлювати, доповнювати і уточнювати значну кількість перехідних процесів. Отже, процес міграції - це системне явище, створене незалежною підсистемою, в яку інтегровано все явище.

Таким чином, комплексна теорія економічного розвитку, соціального розвитку і соціальної стабільності забезпечує методологічну основу для аналізу впливу зовнішньої трудової міграції і потоків трудової міграції на ринок праці, соціально-економічну стабільність, соціальну структуру, науково-дослідницький потенціал приймаючого суспільства і приймаюче суспільство. З діалектичної точки зору ці теорії найкраще характеризують онтологію і епістемологію розвитку зовнішньої трудової міграції в контексті сучасних глобальних викликів.

1.2. Причини формування і передумови розвитку зовнішньої трудової міграції з України до Європи

Як згадувалося в попередньому розділі, процес міграції насправді є складною категорією, яка включає всі події та дії, пов'язані з формуванням ймовірності міграції та фактичного явища міграції. Міжнародна трудова міграція пройшла кілька історичних етапів: початком міграції слід вважати період великих географічних відкриттів, що тривав з XV по XVII століття, коли європейські країни завоювали великі території і створили глобальну колоніальну систему. Окрім добровільної еміграції, примусова еміграція з європейських країн (в'язні, заслани в'язні тощо). Іммігранти з Європи, Індії, Китаю, Східної Африки та Японії, які брали участь в освоєнні земель в Австралії, Новій Зеландії та Північній Америці в період з 1880 по 1914 рік,

відчували нестачу робочої сили, тому відбувались масові добровільні поселення в Північній Америці. Період після закінчення Другої світової війни та краху глобальної колоніальної системи характеризувався широким рухом робочої сили з країн, що розвиваються, у всіх напрямках.

У контексті міжнародної інтеграції міграційні процеси можуть розглядатись з використанням різних підходів, у тому числі:

- Поетапний підхід (базовий) – це виділення окремих циклів (етапів) зі схожими характеристиками (подіями, діями), які ілюструють процес переходу. Ці етапи можна виділити по-різному: 1) Початковий, основний і заключний етапи; 2) етапи міграції (виїзд), транзит (транзит з декількох країн або з однієї країни); 3) заключні етапи переселення та адаптації мігрантів після переселення (Западнюк С. О. [45, с. 35]; 4) етапи прибуття і від'їзду, інтеграція, натуралізація і адаптація (Калініна С. Р. [53, с. 71]);

- Функціональний підхід – включає вивчення міграції та змін (для іммігрантів і суспільства), викликаних навколишнім середовищем (подіями), які її викликали;

- Комплексний (управлінський) підхід – вивчає можливість регулювання процесу міграції з урахуванням деталей міграції, включаючи причини, наслідки та етапи.

Розподіл перехідної хвилі в результаті збільшення інтенсивності та динаміки перехідного процесу (тобто значної соціальної хвилі, що відображає "розвиток перехідного процесу"), розподіл спільноти за іншими параметрами (зазвичай географія, вектори, аспекти факторів і цілей) [61, с.72]. В Україні до Революції Гідності експерти і вчені визначили 4 хвилі еміграції:

- з 70-х рр. початку XIX століття до Першої світової війни (основними країнами еміграції були США, Канада, Бразилія, Австралія, Нова Зеландія і Сибір, основними причинами яких були гноблення і бідність);

- 1917-1939 (основними країнами еміграції були Польща, Австрія, Болгарія, Чехословаччина, Румунія, Німеччина, Франція, Канада та США);

- Друга світова війна - післявоєнний період (Канада, Німеччина, США, Австралія, Аргентина, Великобританія, Франція, Бразилія, Канада, США);
- у 90-ті роки 20 століття - 2014 р. (ЄС, росія, США).

Сьогодні експерти вважають, що наступна хвиля імміграції буде в ЄС і США, де основними причинами перехідного процесу є економіка і освіта, призведе до "посилення інтелектуалізації" імміграції. Процеси на хвилі міграції призведуть до реструктуризації більш тривалого періоду, особливо сезонного. Оскільки міжнародна міграція пов'язана зі значними витратами ресурсів, три етапи міграційного процесу можна виділити за характерним типом витрат [57, с. 295]:

1) Підготовка до імміграції (міграційна мобільність) – збір інформації про переваги та ризики імміграції (аналіз інформації з Інтернету, друзів, знайомих, консалтингових фірм) і підготовка (вивчення культури, іноземних мов, історії країни призначення), витрати, пов'язані з накопиченням коштів, розрахунки часу і т. д.

2) мобільність (проїзд) – витрати, пов'язані з використанням пасажирських і вантажних послуг. Вартість і тривалість поїздки залежать від таких факторів, як тип транспортного засобу, відстань, частота обслуговування, рівень комфорту і конкуренція на ринку міжнародних пасажирських перевезень. Матеріальна підтримка мігрантів, харчування під час подорожей, проживання в проміжних населених пунктах і місцях і т.д. Також важливо враховувати різні пов'язані з цим послуги.

3) адаптація – включає в себе витрати на збір інформації про країну, пошук роботи, організацію побуту, соціально-культурну і моральну адаптацію до умов життя. Незважаючи на численні нематеріальні і матеріальні витрати, пов'язані зі зміною країни роботи і місця проживання, число міжнародних трудових мігрантів збільшилось. Також країнами, які їх прийняли, були Німеччина, США, Австралія, Саудівська Аравія, Туреччина та Великобританія. В останні роки протилежна тенденція спостерігається у Франції, Індії, Україні, Китаї та Казахстані [1].

У найбільш частому випадку причинами фактичної міжнародної трудової міграції можуть бути економічні та неекономічні фактори (таблиця 1.3). Невипадково Кастеллі Дж. [93] назвав імміграцію високоефективним механізмом боротьби з бідністю, але він не вимагає особливих зусиль з боку уряду [3]. Імміграція – це не тільки механічне підвищення рівня доходів сімей іммігрантів, а й поліпшення загальних комфортних умов життя через різні суспільні інтереси, що надаються приймаючою країною, що означає сприятливе майбутнє для дітей, які можуть вивчати іноземні мови і отримувати кращу освіту.

Таблиця 1.3

Причини міждержавної (міжнародної) трудової міграції

Неекономічні чинники	Економічні чинники
- Демографічні фактори (демографічні дисбаланси)	- Міжнародний рух капіталу, специфіка його накопичення
- Екологічні фактори (зміни клімату та природні катаклізми)	- Нерівномірність рівня економічного розвитку держав світу
- Психологічні фактори (наприклад, створення нової сім'ї, возз'єднання з родиною)	- Прискорення рівня інтернаціоналізації виробництва
- Культурно-етнічні фактори	- Кон'юнктура національного ринку праці, структура зайнятості
- Релігійні фактори	- Різниця в рівнях оплати праці в різних державах
- Соціальні фактори (наприклад, бажання отримати кращу освіту, проблеми зі здоров'ям)	- Відносне зменшення рівня комунікаційних та транспортних витрат міграції
- Військово-політичні фактори	

За: побудовано автором

Наслідки міграційного процесу сьогодні особливо важливі для України, оскільки українське населення з різних причин розосереджено по всьому світу в контексті поширення багатонаціональних суспільств. За офіційними даними [1] до початку повномасштабної війни іммігранти з України в основному обирали країни ЄС з населенням близько 10 мільйонів (227 000 у Польщі, 201 000 в Італії, 153 000 у Німеччині, 500 000 у Північній Америці (у тому числі 351 700 до США, 59 400 до Канади), 258 000 до Ізраїлю тощо).

Поглиблення глобалізації, імперські амбіції і позитивні погляди деяких держав, загострення міжетнічних конфліктів свідчать про те, що перехідний період, його передумови, причини і наслідки необхідно аналізувати з точки зору національних інтересів держави.

Варто підкреслити, що без розвитку наукового сектора неможливо поліпшити соціальні показники розвитку країни. Інвестиції в науковий сектор принесуть значні вигоди в майбутньому, але інвестиції в соціальний сектор - це лише тимчасовий спосіб усунути наслідки "інтелектуальної міграції". Яворський М. [83, с. 118] стверджує, що існує 2 основні погляди на проблему відтоку мізків в суспільстві, на які вказує: песимістичний та оптимістичний. Є 2 основні думки. Песимістичний підхід заснований на попередженнях про втрату інтелектуального потенціалу економіки, і всієї держави. З огляду на досвід країн, що переходять до економіки знань, можна зробити висновок, що така економіка вимагає висококваліфікованих робітників, і уряд повинен забезпечити, щоб інтелектуальна міграція стала нормальним явищем, а не загрозою. Оптимістичний підхід підкреслює важливість обміну знаннями, розширення інноваційного досвіду та розвитку співпраці між державами та установами.

Всі перераховані вище факти і думки свідчать про те, що міграція є складним соціальним явищем, її посилення є джерелом напруженості, а також можливістю для майбутнього розвитку держави, економіки і суспільства. Тому важливо вивчити і систематизувати наслідки розвитку зовнішньої трудової міграції [6; 19; 43; 57].

Вивчення наслідків міграційного процесу засноване на використанні результатів досліджень в різних наукових областях. З точки зору демографії, соціально-економічної та політичної науки, економіки праці та регіональної економіки наступні концепції, теорії та моделі відіграють виняткову роль [9; 28; 61; 70]:

1) поняття соціального капіталу – якісні характеристики громадських організацій, сформовані наявністю таких компонентів, як загальні цінності і

норми, соціальні мережі і взаємна довіра, розглядаються в 2 компонентах: мережеві компоненти і компоненти цінностей і норм (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Схема механізмів впливу процесів міжнародної (міждержавної) трудової міграції на поведінку осіб-мігрантів

За: складено автором за [6; 28; 48]

2) Поняття відтворення населення для підтримки чисельності населення (рівень співвідношення якості і кількості). Відповідно до цієї концепції, наслідки іноземної трудової міграції можна розділити на 2 можливі ефекти, негативні та позитивні, в контексті модернізації держави, економіки та суспільства.

3) Поняття міграційного капіталу. Це джерело різних соціально-економічних та інших видів ресурсів (земля, будівлі, машини, сировина, професійні ресурси), які генерують потік товарів і послуг з плином часу і є результатом міграційної діяльності.

4) Концепція інформаційної та національної мобільності. Феномен формування української ментальності, його основні складові (освіта, наука, культура, релігія, мова, інформаційне поле, традиції тощо) з'явився через використання людського капіталу, впровадження сучасних інновацій) і впливає на національну безпеку, захист національної ідентичності та інтелектуальний суверенітет України. Ця концепція розумно передбачає передачу традиційних систем знань, досвіду і традицій з покоління в покоління, тобто підтримання безперервності вертикального і горизонтального розвитку, створення нових інформаційних систем, тобто заохочення соціально прогресивних інновацій окремих осіб або поколінь.

Підсумовуючи потрібно зазначити, що у фаховій економічній літературі категорії "результат міграційного процесу" ідентичні поняттю "ефект міграції", який можна визначити як рівень реального доходу (товару) або його заміни (компенсація доходу, товар), що впливає на рівень добробуту мігрантів.

1.3. Моделі і практичні інструменти державного регулювання міграційних процесів

Формування міграційної політики України та сучасні особливості її реалізації в Україні є актуальні в контексті структурної трансформації економічної системи, особливо в контексті поглиблення євроінтеграції, а також у контексті збройної агресії російської федерації. У контексті поглиблення міжнародної інтеграції необхідно розглядати національну міграційну політику як важливий вид політичної та адміністративної діяльності, спрямований на всебічну координацію інтересів громадянського суспільства, держави та окремих громадян у контексті міграції регіонального населення з урахуванням соціально-економічних, демографічних, культурних і культурних елементів. Нижче перераховані найбільш важливі міркування, на які слід звернути увагу.

Аналіз різних визначень національної міграційної політики, запропонованих провідними вченими [10; 24; 48; 62], дозволив нам виділити 3 групи підходів до визначення цього поняття. Враховуючи ці підходи, національну міграційну політику слід визначати як навмисну діяльність державних органів з регулювання міграційних процесів, відносин і явищ, а також їх факторів, спрямовану на запобігання негативним наслідкам міграції в процесі соціально-економічного розвитку і максимізацію міграційного потенціалу, в той час як національна міграційна політика повинна визначатися як усвідомлена діяльність. Національна міграційна політика, спрямована на запобігання негативного впливу міграції в процесі соціально-економічного розвитку і повне використання міграційного потенціалу, повинна визначатися як свідома дія, спрямована на запобігання негативного впливу міграції в процесі соціально-економічного розвитку. Національна міграційна політика є важливим компонентом національної системи соціально-економічної політики і реалізується в партнерстві з міжнародними організаціями та приватними організаціями для сприяння соціально-економічному розвитку країни, поліпшення соціальної згуртованості та якості життя населення.

У сучасних умовах все більшого значення набуває раціональний вибір моделі державного управління перехідного періоду як важливого елемента ефективності соціально-економічного розвитку держави. На рисунку 1.3 схематично показано, що визначення моделі управління станом для процесу міграції залежить від покрокового процесу.

З цього рисунку можна зробити висновок, що чим вище інтенсивність, динаміка і обсяг міграційного процесу, тим вище роль держави (населеного пункту, регіону) в процесі забезпечення його соціально-економічного розвитку, тим вище рівень реалізації етапів, на яких здійснюється міграційний процес. Організаційна процесу міграції, що охоплює всі етапи, характеризується максимальним споживанням ресурсів у вигляді часу, засобів масової інформації, інформації та матеріально-технічного

забезпечення. Враховуючи міграційний профіль українського суспільства, він характеризується переважанням вихідних векторів, активною міграцією і низькою ефективністю інтеграції міграційного капіталу, але його практичне застосування ускладнюється перевантаженням обмежених ресурсів і частою бюрократичною міграційною політикою.

Рис. 1.3. Моделі державного регулювання міграційного процесу у залежності від етапного спрямування

За: побудовано автором

Таким чином, враховуючи сучасні реалії регулювання міграційного процесу, застосування Україною розширеної моделі, орієнтованої на регулювання як самого міграційного руху, так і його наслідків, є найбільш оптимальним (рис. 1.4).

Однією з важливих переваг моделі розширеного державного регулювання перехідного періоду є врахування її наслідків, особливо в контексті соціально-економічного розвитку. Як згадувалося раніше, соціально-економічний розвиток на регіональному (житловому, регіональному чи національному) рівні можна розглядати як вектор систематичних змін, заснованих на координації комерціалізованих

(економічних) та орієнтованих на людей (соціальних та екологічних) вигод та цілей.

Рис. 1.4. Схема розширеної концепції державного управління процесами міграції

За: побудовано за [71]

А. Ровенчак і М.Яворський [83, с.215] доводять, що природно. потрібно враховувати подвійну роль людини як людського капіталу (як одного з "факторів виробництва") і його високу взаємодоповнюваність як одного з "факторів виробництва", про що свідчить інтеграція економічного розвитку та соціально-економічного розвитку.

Як правило, аналіз перехідного процесу в контексті вивчення базової площини його впливу на рівень соціально-економічного розвитку проводиться в позитивному контексті. Водночас І. Киянка та Л. Мельничин [64, с. 66] на це вказує те, що спочатку існує системний вектор змін у розвитку:

- Ретроградний – відображає негативні зміни, що зачіпають всі сфери економічного і соціального життя;
- Прогресивний, позитивний та інноваційний – відображає позитивні зміни, що впливають на всі сфери економічного та соціального життя;

- Прогресивний – відображає позитивні зміни інноваційного та далекоглядного характеру, що впливають на певні сфери соціально-економічного життя;
- Ретроградний – відображає негативні зміни, що впливають на певні сфери соціального та економічного життя;
- Нейтральний – відображає негативні зміни, що впливають на певні сфери соціально-економічного життя;
- Колапс – зміна рівня цілісності внутрішнього (внутрішнього) економічного простору, особливо в плані залучення і забезпечення мігрантського капіталу, і поглиблення залежності системи від зовнішніх соціально-економічних секторів.
- Рецесія – відображає нерегульований або цілеспрямований вплив на конкретний економічний і соціальний процес і впливає або послаблює його вплив (цілеспрямована зміна умов рецесії впливає на вирівнювання руйнівних подій і уповільнення руйнівних процесів, але не впливає на зміни ринку – у всіх випадках).

Основне завдання державного регулювання міграційного процесу з точки зору забезпечення соціально-економічного розвитку полягає в тому, щоб міграційний ефект перейшов від переважно негативного (реакційного, вибірково-реакційного, деструктивного і застійного) до прогресивного, виборчого і прогресивного перетворення. Водночас необхідно належним чином управляти міграційною залежністю кожного місця (місця проживання, регіону чи країни). На рівні соціально-економічного розвитку наслідки неінтегрованої міграції вважаються неприйнятними. Це пов'язано не тільки з використанням мігрантського капіталу на ринку праці і в економіці в цілому, але і з процесом оновлення населення за рахунок залучення трудових ресурсів з інших регіонів і країн.

Одним з ключових завдань при оцінці ефективності державного регулювання перехідного процесу є затінення перехідного процесу за рівнем соціально-економічного розвитку держави (населеного пункту або регіону).

При оцінці цілей соціально-економічного розвитку необхідно визначити ефективність такого рівня впливу. Як правило, вчені розглядають наступні цілі [4; 38; 67]: розвиток охорони здоров'я, освіти, харчування, поліпшення добробуту населення (скорочення бідності), розвиток культурного середовища, поліпшення навколишнього середовища, розширення свободи особистості; забезпечення рівних можливостей. Іншими словами, якщо конкретний перехідний процес демонструє позитивну динаміку в цих цільових параметрах, слід стверджувати, що ефект є поступовим і в той же час враховує часові характеристики ефекту цілі. Перехідний процес, як правило, позитивно впливає на рівень соціально-економічного розвитку в короткостроковій перспективі. У довгостроковій перспективі перехід до довічної і довгострокової міграції, а також її вплив на рівень соціально-економічного розвитку стають небезпечними, якщо міграційні втрати збільшуються і стабілізуються.

Асиметрія впливу процесу міграції на рівень соціально-економічного розвитку регіону-донора може бути доповнена потенційною диференціацією рівня впливу на окремих осіб та їхні домогосподарства, а також на країну походження та суспільство. Імміграція може мати позитивні наслідки для іммігрантів, дозволяючи їм досягати певних цілей, які неможливі в їх нинішньому місці проживання, і мати руйнівні наслідки для штатів, територій або поселень. Ці особливості слід враховувати при оцінці ступеня впливу міграційного процесу на соціально-економічний розвиток.

Тому дослідження має бути зосереджене на аналізі основних методів та інструментів, що використовуються в різних моделях, що регулюють процес міграції, залежно від стадії розробки. Цей підхід визначає різні способи, за допомогою яких перехідний процес використовується для того, щоб надавати дуже прогресивний вплив на соціально-економічний розвиток держави (поселення, території). Метод базової моделі застосовується до всіх інших моделей, ситуаційна модель застосовується до інклюзивної моделі та

розширеної моделі, отже, кожна наступна модель має свої інструменти та механізми. Майте на увазі, що ці методи включені в більшій кількості.

Таким чином, державне регулювання перехідного процесу насправді являє собою складну систему адміністративних, нормативних, правових, бюджетних, економічних, фінансових, соціально-демографічних, соціокультурних, соціальних засобів захисту та інформації, формування яких залежить від фактично застосовуваної моделі регулювання. Реалізація базової моделі передбачає використання інструментів на етапі міграційної мобільності. В тій чи іншій мірі вони нав'язуються всім державам, залученим в процес глобального перерозподілу людських ресурсів. У той час як інші моделі забезпечують більш високі витрати ресурсів, рекомендується враховувати фактор часу при аналізі впливу міграції, яка вирішує проблеми міграції і гарантує, що процес міграції матиме позитивний вплив на соціально-економічний розвиток. Це пов'язано з тим, що міграція в основному сприяє соціально-економічному розвитку держави (місця проживання, регіону) в короткостроковій перспективі, але становить загрозу в довгостроковій перспективі. Отже, в процесі аналізу детермінант міграції необхідно розробити інші методологічні інструменти для оцінки тимчасових факторів. На практиці здійснення державного регулювання перехідного процесу все більше залежить від дій інших місцевих суб'єктів. Тому сучасна модель державного регулювання у сфері зовнішньої міграції має бути не лише комплексною, а й комплексною та конкурентоспроможною.

Висновки до розділу

1. У цьому розділі висвітлюються ключові особливості сучасного міграційного процесу, які необхідно вивчити і проаналізувати в процесі демонстрації моделей і методів державного регулювання. До них відносяться правова визначеність, структури, що визначаються по етапах, структури, що визначаються відповідно до характеристик окремих осіб і їх домогосподарств, динаміка, щільність, мобільність, частота, час, зовнішні,

регіональні суб'єкти - країни походження / регіону (країна-донор), країни прибуття / регіону (країна-одержувач), країни / транзитні зони, одержувач суспільство (суспільство-донор – початкове суспільство); цілі (наприклад, суспільство-донор). Освітні фактори міграційних процесів – це політичні, економічні, соціальні, релігійні, природні / кліматичні, екологічні, ціннісні, кумулятивні, а результати міграції – демографічні, соціально-економічні, безпека, політичні, інтеграція, поточна ситуація, рівень регулювання.

2. Основними етапами міграції є нарощування потенціалу, дії з підготовки до міграції, індивідуальна міграція, сімейна міграція (домашнє господарство), інтеграція та адаптація, демографічне відтворення в нових поселеннях, адаптація, натуралізація, примусове повернення (репатріація, депортація), реімміграція, включаючи зворотну міграцію, асиміляція нового покоління, її особливості, передумови, результат інтеграції міграційного капіталу. Основні схеми перехідного процесу ми трактуємо як нереалізовані, зворотні, односторонні (індивідуальні, локальні) і зворотні (нормативні, добровільні, зворотні і кругові).

3. У роботі узагальнено способи і засоби державного регулювання міграційного процесу, основна увага приділяється етапам і виділяються вони в залежності від вибору моделі. У контексті впливу на міграційний процес враховуються особливості соціально-економічного розвитку, визначаються параметри і напрямки міграційного процесу, які можуть бути використані для оцінки рівня впливу на міграційний процес. Запропоновано перелік основних напрямів державного регулювання міграційного процесу в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку. Проаналізовано неминучість руйнівних впливів, покрокових і селективних впливів міграції на сферу соціально-економічного розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Загальні тенденції, особливості та проблеми розвитку зовнішньої трудової міграції з України до країн Європи

Зовнішня трудова міграція в Україні є складним явищем, що сильно взаємопов'язане з іншими соціально-економічними явищами і процесами. Враховуючи систематичний характер досліджуваного явища і низьку доступність статистичних даних, необхідно зосередити оцінку на наступних аспектах тенденції зовнішньої трудової міграції в Україні:

- етапи міграційного процесу (питання побудови стандартної схеми), зокрема підготовка до міграції та формування можливості міграції;
- вектори міграції (на зовні і в середину);
- вплив переходу до різних соціально-економічних процесів, включаючи розвиток і зростання (в контексті періодичних кількісних поліпшень з переходом до більш стійкого і довгострокового процесу розвитку);
- вплив державного регулювання на процес переходу. Оцінка рівня його ефективності (прийняття управлінських рішень, витрати державних органів, організація координаційних завдань і т.д.). Потрібно враховувати стійкість (вплив рівня регулювання міграції на певні сфери економічного та соціального життя) та ефективність (ступінь досягнення певних цілей).

Шок і політичні чинники міграції в Європу, викликані розпадом колишнього радянського союзу, зіграли вирішальну роль у розвитку першого перехідного процесу незалежності України. Однак ці фактори виявилися недовговічними: з середини 1990-х років на тлі систематичної економічної кризи перехідного періоду потік мігрантів, що повертаються з України, згідно з офіційною статистикою, сповільнився [35], в той час як з 1994 по 2004 рік негативне міграційне сальдо досягло 700 000 чоловік. Однак, за даними вчених, всеукраїнське населення в 2001 році скоротилося. За

результатами перепису цей показник був в 1,7 рази вище [1]. Імміграція втратила своє етнічне забарвлення. У процесі демократизації суспільного життя передумови для отримання статусу біженця в західних країнах були усунені не тільки з етнічних, політичних і релігійних причин, а й міграцією з пострадянських країн. На тлі реформ перехідного ринку і зростаючої економічної кризи, а також відсутності адміністративного контролю за міграцією імміграція стає засобом виживання для багатьох громадян України. У той же час починається географічне розмаїття міграції, вектором якого є етнічні та політичні чинники міграції зі Сходу (росія та інші пострадянські республіки) на захід (європейські країни), де заробітна плата висока і умови праці хороші, на зміну їм приходять економічні фактори. В результаті кількість мігрантів, які залишають Україну для постійного проживання в інших країнах, значно скоротилася, а короткострокові заплановані закордонні поїздки з метою отримання доходу стали звичайним явищем. У той же час так звана човникова торгівля стала основним джерелом доходу для багатьох сімей. Це було приватне перевезення посилок, особливо в сусідні європейські країни, де безвізовий режим діяв до вступу в ЄС, і через кордон. Поступово контакти і досвід, накопичені в поїздках на шатлах, привели до організації більш тривалих поїздок, спрямованих на працевлаштування і більш високий дохід [19, с.233].

Фактично, на рубежі століть міграція іноземних робітників перетворилася в найбільш соціально значимий і масштабний міграційний потік. Українці здебільшого їздили на роботу до Чехії, Польщі та країн Південної Європи. Використання короткострокових туристичних віз та повсюдна зайнятість без відповідних дозволів, тобто незаконна зайнятість, також стали надзвичайно небезпечними умовами для багатьох робітників-мігрантів.

Сьогодні можна сказати, що українські трудові мігранти займають міцні позиції на європейському ринку праці. З цієї причини деякі зарубіжні дослідники називають Україну своєрідною "Мексикою в Європі" [92]. Згідно

з результатами соціологічного спостереження Інституту соціології Національної академії наук України, 27,80% українців працюють за кордоном особисто або мають такий досвід у сім'ї. Водночас частка респондентів, які планують працювати за кордоном, становить 16,40%, і вона неухильно зростає [88]. За оцінками експертів, до 300 мільйонів громадян України в різний час працювали за кордоном [89].

Значення рф як основної приймаючої країни для українських мігрантів нівелювалось після повномасштабного збройного вторгнення, тому в Європі зараз переважає напрямок руху українських трудових мігрантів. За даними Євростату [95], у довоєнні роки у 2021 році кількість українців, які отримали офіційний тимчасовий дозвіл на проживання в країнах ЄС (дійсний на кінець року), досягла майже 130 мільйонів (рис. 1.2), і вперше було видано 757 000 дозволів. Водночас максимальна кількість українських робітників була в Польщі (4 762 000), Італії (2 306 000), Чехії (1 197 000), Німеччині (1 454 000) та Іспанії (94 000).

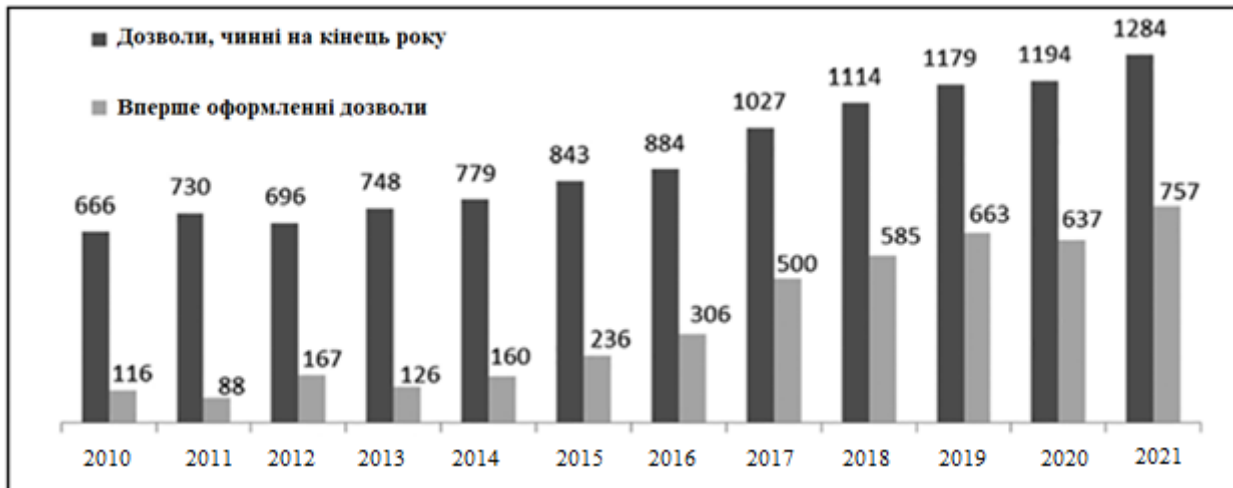

Рис. 2.1. Чисельність вперше оформлених дозволів на перебування в Євросоюзі для українських громадян та дозволів, які чинні на кінець року, у довоєнні роки (2010-2021 рр.), тис.

За: [95]

Станом на кінець 2021 року громадяни України займають 12-е місце за кількістю посвідок на проживання в ЄС і більше 3 місяців за кількістю посвідок на проживання (для прикладу, на кінець 2013 року українці займали 4-е місце за загальною кількістю посвідок на проживання), 12-е місце за кількістю ВНП більше 6 місяців. Марокко відстає від громадян Туреччини та Албанії. 2-е місце після громадян Китаю та Алжиру.

На рисунку 2.2 показано загальну кількість дозволів на тимчасове проживання, якими володіють українці, та загальну кількість дозволів на тимчасове проживання тривалістю понад 12 місяців у період з 2013 по 2021 рік. Загальне зростання дозволів на тимчасове проживання всіх видів у період з 2013 по 2021 рік становило 85,7% порівняно з 77,0% дозволів на тимчасове проживання на термін більше 12 місяців.

тис. осіб

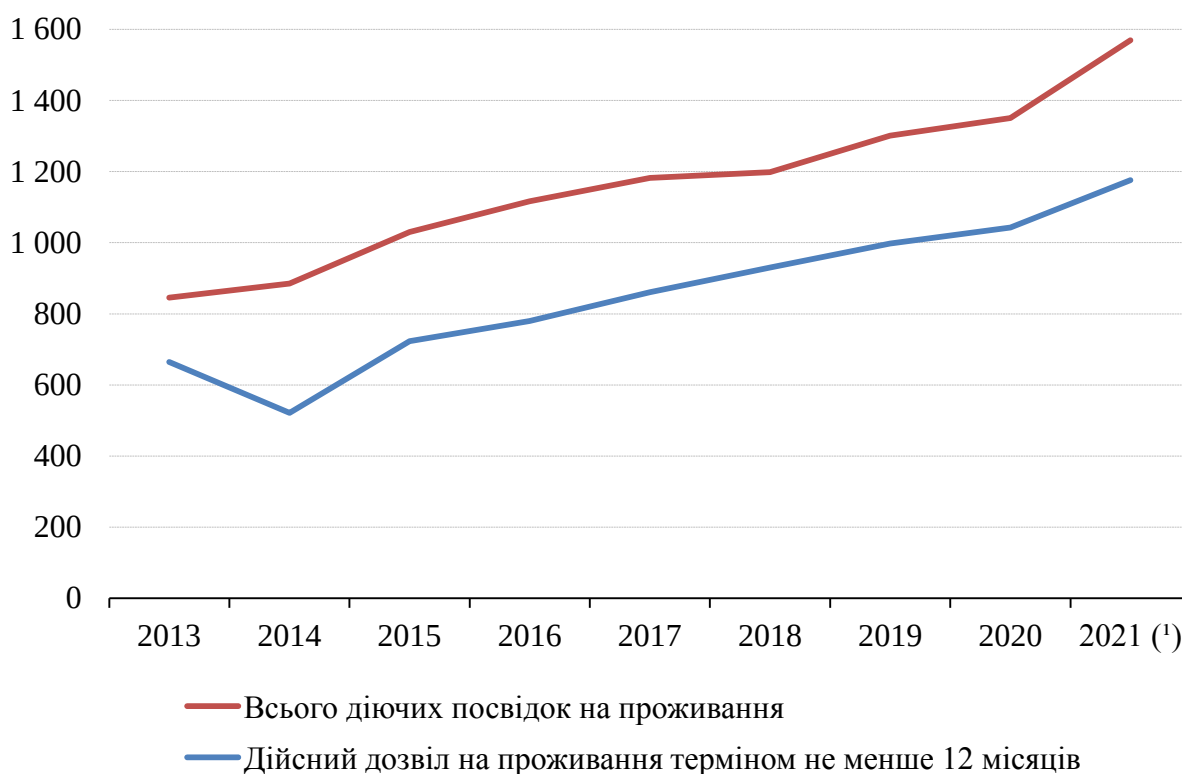

Рис. 2.2. Чисельність українських громадян, які мали чинні дозволи на проживання в Євросоюзі на кінець року, 2013-2021 рр., тис. осіб

За: [95]

Отже, за останні 8 років кількість посвідок на проживання, які українці мають в ЄС, збільшилася на 724 000, а кількість посвідок на проживання на термін більше 12 місяців збільшилася на 512 000. Ці абсолютні відмінності призвели до того, що ЄС посів третє місце серед громадян, які не є членами ЄС, після сирійців та британців за загальною кількістю дозволів на проживання (816 000 для сирійців та 805 000 для британців) та кількістю дозволів на проживання понад 12 місяців (811 000 для сирійців та 798 000 для британців).

Станом на початок 2023 р. мільйон громадян, які залишили Україну в результаті російської агресії, мали статус тимчасового захисту в країнах Євросоюзу [95].

В останні роки змінилися деякі важливі характеристики іноземної трудової міграції. Наприклад, міграція іноземних робітників, характерна в основному для жителів прикордонних регіонів, все більше поширюється на інші регіони України. Зі швидким зростанням числа молодих людей, які навчаються за кордоном, склад іммігрантів омолоджується, а частка висококваліфікованих фахівців збільшується. Тривалість перебування за кордоном збільшується, а деякі види тимчасової трудової міграції, як правило, носять постійний характер.

На думку експертів Світового банку [94], пандемія COVID-19, що справила значний вплив на різні аспекти життя людей, не могла не позначитися і на міграційному процесі. Однак обмеження на транскордонне пересування, спричинені пандемією, спричинили серйозні ускладнення, але не зупинили пересування зовнішніх працівників. Крім того, у багатьох випадках виїзди з України в європейські країни були відкладені через зменшення їх кількості. Водночас масштабного повернення трудових мігрантів в Україну не спостерігалось. З введенням карантинних заходів навесні 2020 року, за деякими оцінками, в Україну повернулося від 30 до 40 млн заробітчан, але вони зіткнулися з серйозними труднощами в пошуку роботи на батьківщині і здебільшого намагалися раніше повернутися в

країну, де працювали. Наприклад, згідно з опитуванням, проведеним у 2020 році серед українців, які працювали в Польщі до пандемії, 3 з 1 не змогли знайти роботу в Україні, а 70% хотіли повернутися на роботу за кордон у найближчому майбутньому [88]. Таким чином, обсяг трудової міграції українців за кордон залишається незмінним, а її соціально-економічне значення для суспільства очевидне. Заробляння грошей за кордоном є важливим фактором підвищення добробуту сімей іммігрантів, важливим амортизатором соціальних потрясінь і важливим фактором запобігання бідності. Вони забезпечують майже половину доходів домогосподарств з довгостроковими мігрантами та 60% доходів домогосподарств з короткостроковими мігрантами [88]. Приватні грошові перекази від іноземних трудящих-мігрантів неухильно зростають (рисунок 2.2), сприяючи зміцненню платіжного балансу і підвищенню рівня платоспроможного попиту в країні. За даними НБУ, навіть на початку 2022 року обсяг грошових переказів залишиться вищим, ніж у 2021 році, хоча лише на 9% нижчим, ніж у 2020 році.

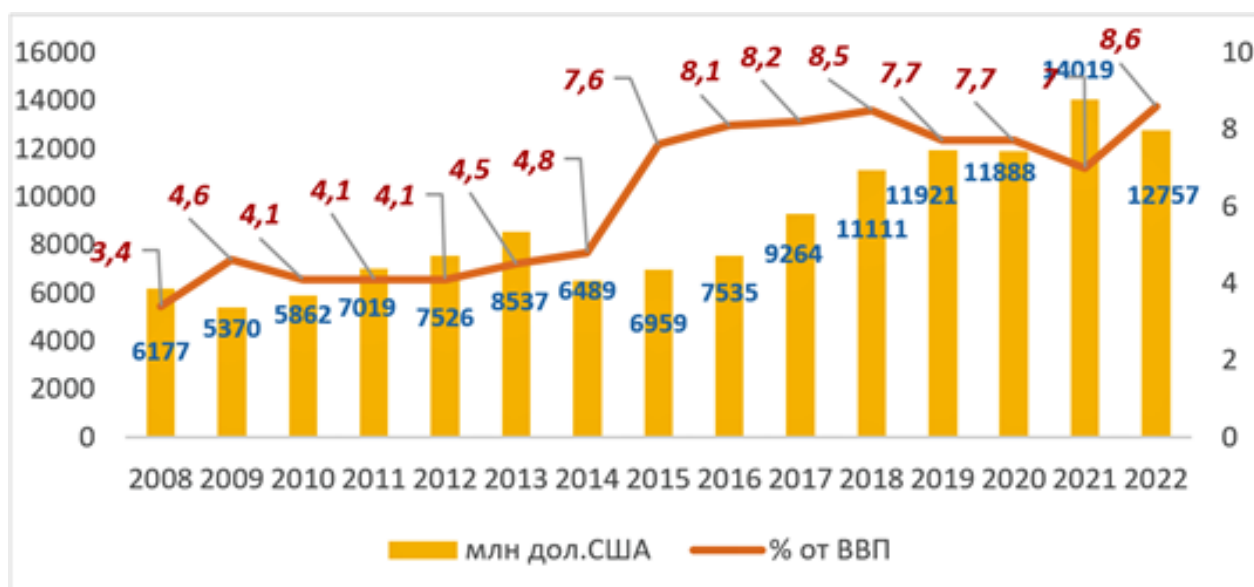

Рис. 2.2. Динаміка надходжень грошових приватних трансфертів в Україну в 2008-2022 рр., млн дол. США

За: [35]

Рівень заробітної плати в західних сусідах України та країнах, відносно близьких до України, значно вищий українського. У більшості країн ЄС компанії пропонують зарплату співробітникам в два-чотири рази вище середнього рівня в Україні (в євро з урахуванням паритету купівельної спроможності валюти).

Таблиця 2.1

Розмірі середньої щомісячної зарплати у Європі у 2022 р., євро

Держава	Брутто-зарплата	Нетто-зарплата	Нетто-зарплата з врахуванням ПКС
Албанія	462	382	1130
Австрія	2850	1960	2564
Білорусь	557	484	1610
Бельгія	3650	2060	2742
Боснія і Герцеговина	789	510	1505
Болгарія	782	607	1690
Хорватія	1281	952	2223
Чехія	1508	1207	2420
Данія	5918	3728	4201
Естонія	1586	1280	2408
Фінляндія	3632	2696	3207
Франція	3085	2400	3280
Німеччина	4010	2485	3330
Греція	1424	1200	2207
Угорщина	1218	810	1903
Ісландія	4608	3195	3316
Ірландія	3762	2960	3776
Італія	2343	1695	2557
Косово	477	430	1300
Латвія	1262	932	1934
Литва	1566	994	2220
Люксембург	4990	3388	3952
Північна Македонія	698	467	1526
Молдова	432	346	1194
Чорногорія	791	530	1616
Нідерланди	3042	2293	2965
Норвегія	4936	3573	3663
Польща	1297	934	2365
Португалія	1266	1019	1789
Румунія	1167	716	2067
Росія	950	826	1975
Сербія	760	552	1582
Словаччина	1385	1043	1979
Словенія	1952	1278	2295
Іспанія	1907	1524	2466
Швеція	3907	2898	3357
Швейцарія	5576	4917	4683
Україна	465	404	1410
Велика Британія	2885	2297	2821
Вірменія	336	235	880
Азербайджан	358	297	1210
Грузія	342	274	1121
Казахстан	480	396	1430
Кіпр	1880	1752	2890
Туреччина	468	360	1704

За: побудовано автором за [95]

Таким чином, Україна суттєво поступається сусіднім країнам Євросоюзу за номінальною заробітною платою та споживчими можливостями, що провокує відтік найактивнішого населення та посилення міграційних процесів з метою пошуку гідного заробітку. Водночас міждержавна трудова міграція з України досягнула таких масштабів, що може призводити до суттєвого дефіциту на ринку праці працівників, особливо в окремих областях та галузях, поглибити негативні демографічні тренди. Особливо негативним явищем слід вважати відтік людей із високою професійною й освітньою кваліфікацією та молоді, що може сповільнювати економічний розвиток України у короткостроковій та середньостроковій перспективі.

2.2. Оцінка впливу зовнішньої трудової міграції на процеси соціально-економічного розвитку України

Оцінка впливу зовнішньої трудової міграції на рівень соціально-економічного розвитку України повинна враховувати безліч факторів, зокрема, підвищення рівня життя населення і динаміку чисельності трудових мігрантів, які працюють за кордоном, напрямок грошових переказів в українські сім'ї. Сьогодні важливо оцінити вплив грошових переказів трудових мігрантів на економіку України: грошові перекази збільшилися в 2009-2013 і 2015-2019 роках, і слід зазначити, що найбільші темпи зростання були зафіксовані в 2017 році (рис. 2.2). Тому варто підкреслити, що великі грошові перекази позитивно впливають на рівень соціально-економічного розвитку України, і це пов'язано з цими факторами:

- Офіційно зареєстровані грошові перекази населення є важливим елементом структури зростання платіжного балансу України і, таким чином, допомагають компенсувати знижувальний тиск на зростаючий торговий дефіцит. Однак важливість грошових переказів як джерела валютної виручки не слід перебільшувати, оскільки вони являють собою перекази неринкових, незатребуваних, транскордонних фізичних осіб (фізичних осіб).

- Особисті грошові перекази мають циклічний характер, і частка грошових переказів у гривні до ВВП зростає після того, як гривня значно знецінилася щодо долара США у період 2015-2023 років;

- Приватні грошові перекази збільшують попит на нерухомість і споживчі товари, такі як будівництво, роздрібна торгівля, транспорт, страхування і фінансове посередництво, юридичні операції та операції з нерухомістю, харчова промисловість, побутові та інші особисті послуги;

- Грошові перекази мігрантів роблять значний вплив на розвиток фінансового сектора України, в основному за рахунок підвищення фінансової грамотності домогосподарств, які отримують грошові перекази, і стимулювання розвитку фінансової системи формального сектора. Однак потенціал грошових переказів для стимулювання економічного зростання за рахунок залучення коштів у внутрішній банківській системі через систему депозитних рахунків і підтримки кредитування сектора малого бізнесу в значній мірі не використовувався через його низьку надійність по відношенню до банківської системи;

- В Україні до 2006 року іноземна валюта була одним з основних факторів зростання ВВП, хоча використовувалася в основному для цілей споживання. Однак макроекономічна стабільність після рецесії 1990-х років зробила менший внесок у зростання ВВП з точки зору інвестицій та торгівлі, ніж структурні реформи та підтримка виробництва.;

- Грошові перекази відіграють важливу роль у зменшенні бідності, особливо в найменш розвинених регіонах, які отримують основну частину грошових переказів;

- Доходи, отримані за кордоном, інвестуються в освіту, що сприяє збільшенню числа студентів вищих навчальних закладів і частки студентів, які навчаються в приватних закладах;

- Перекази позитивно впливають на добробут сім'ї одержувача. Він використовується для заохочення доступу до охорони здоров'я, освіти та інших суспільних благ, збільшення доходів, фінансування основних потреб

споживачів та покупок, ремонту майна, зменшення проблем, спричинених неліквідом, та забезпечення захисту домогосподарств від ризику несподіваного різкого зниження доходів. Грошові перекази допомогли запобігти фінансовій неспроможності приймаючих домогосподарств, яка була викликана фінансовою кризою 2008 року, високим рівнем нестабільності фінансової системи в період з 2014 по 2018 рік і негативним впливом пандемії COVID-19.

В цілому, грошові перекази трудових мігрантів в Україну в основному засновані на основних потребах споживачів, поліпшенні житлових умов (оренди або купівлі житла), купівлі товарів тривалого користування, освіти, заощадженнях, погашенні боргів, виборі між поточним і майбутнім споживанням, молодих репатріантів та їх сімей, які схильні ігнорувати важливість майбутнього доходу і розставляти пріоритети в поточному прибутку. На відміну від літніх іммігрантів, які можуть претендувати на соціальну допомогу або державну пенсію, більшість молодих робітників-мігрантів не отримували державного соціального захисту за кордоном. Зараз вони створюють новий податковий тягар для державного бюджету України.

В.В. Поліщук звертає увагу [72, с. 202], що лише невелика частина грошових переказів, які домогосподарства отримують від мігрантів з європейських країн, спрямовується на інвестиції в бізнес. На наш погляд, варто зазначити, що інвестиції у виробничий капітал сімей іммігрантів, що повертаються, збільшуються лише після того, як домогосподарства задовольняють свої основні потреби, а обсяг інвестицій, підприємництва та іноземних інвестицій в Україні збільшився, але в основному за рахунок офшорних центрів Кіпру [35].

Щоб визначити і ідентифікувати взаємозв'язок між грошовими переказами трудящих-мігрантів з Європи і макроекономічними показниками розвитку України, була використана векторна авторегресійна модель (VAR) з використанням економетричної моделі Eviews, з м'якою структурою кварталних даних за 2005-2022 роки. Статистичні дані, представлені

щоквартально за період 2005-2022 рр., отримані з щоквартального звіту НБУ та статистичної бази даних міжнародного валютного фонду. На основі попереднього аналізу були обрані наступні змінні:

- Грошові перекази міжнародних мігрантів з Європи (у млн. дол. США);
- Номінальний ВВП (у мільйонах гривень);
- Індекс споживчих цін (2010 = 100,0 %);
- Процентні ставки (у %);
- Ефективний реальний обмінний курс (2010 = 100,0%).

Для побудови моделі усі часові ряди були спочатку перевірені на стаціонарність з допомогою тесту Дікі-Фуллера. Перевірялася і перша різниця логарифмів зазначених часових рядів. Результати проведеного тесту (рисунок 2.5) показують, що усі змінні стаціонарні. Таким чином, нульова гіпотеза щодо нестационарності ряду відкидається.

Null Hypothesis: Unit root (individual unit root process)
Series: LGDP_SA, LCPI, LREER, LRATE, LREM
Date: 05/15/22 Time: 01:14
Sample: 2005Q1 2021Q4
Exogenous variables: Individual effects, individual linear trends
Automatic selection of maximum lags
Automatic selection of lags based on SIC: 0 to 1
Total number of observations: 288
Cross-sections included: 5

Method	Statistic	Prob.**
ADF - Fisher Chi-square	96.0384	0.0000
ADF - Choi Z-stat	-8.33781	0.0000

** Probabilities for Fisher tests are computed using an asymptotic Chi-square distribution. All other tests assume asymptotic normality.

Intermediate ADF test results D(UNTITLED)

Series	Prob.	Lag	Max Lag	Obs
D(LGDP_SA)	0.0047	0	10	58
D(LCPI)	0.0008	0	10	58
D(LREER)	0.0000	0	10	58
D(LRATE)	0.0000	1	10	57
D(LREM)	0.0003	1	10	57

Рис. 2.5. Результати перевірки груп даних щодо рівня стаціонарності за тестом Дікі-Фулера

За: побудовно автором

З метою визначення оптимальної лагової структури побудованої VAR-моделі слід застосувати 2 найдоступніші і найпоширеніші тести. На першому етапі доцільно застосувати тест на максимальний лаг. Доцільно припустити, що максимальний ступінь порядку VAR становить 5 лагів (10% від числа спостережень). Відповідно до результатів розрахунків із урахуванням всіх інформативних критеріїв Akaike (AIC), Schwartz (SC), Hanna-Quinn (HQ), отримано різні значення щодо оптимального рівня максимального числа лагів. Найменше значення критерія Акаїке досягнуте для V-порядкової VAR-моделі; аналізування критерія кінцевої помилки прогнозу FPE привело до п'яти лагів, що являє собою найбільш оптимальну кількість лагів. Отже, остаточною моделлю є VAR (5). Результати тестування наведені на рис. 2.6.

VAR Lag Order Selection Criteria						
Endogenous variables: D(LGDP_SA) D(LCPI) D(LREER) D(LRATE) D(LREM)						
Exogenous variables: C						
Date: 05/15/22 Time: 01:16						
Sample: 2005Q1 2021Q4						
Included observations: 64						
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	258.5857	NA	5.74e-11	-9.392064	-9.207899*	-9.321039
1	293.4509	61.98257	4.00e-11*	-9.757442	-8.652450	-9.331290*
2	308.7291	24.33196	5.87e-11	-9.397375	-7.371558	-8.616097
3	331.8029	32.47420	6.72e-11	-9.326034	-6.379391	-8.189629
4	365.9546	41.74090*	5.42e-11	-9.664983	-5.797514	-8.173452
5	396.9677	32.16182	5.40e-11	-9.887694*	-5.099399	-8.041036
* indicates lag order selected by the criterion						
LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)						
FPE: Final prediction error						
AIC: Akaike information criterion						
SC: Schwarz information criterion						
HQ: Hannan-Quinn information criterion						

Рис. 2.6. Результати реалізованого тесту стосовно максимальної довжини лагу у VAR-моделі

За: побудовно автором

З метою перевірки рівнів екзогенності змінних доцільно використати тести причинності Гренджера. Водночас усі показники, отримані у специфікаціях моделі, де дані показники є ендогенними, є також статистично

достатньо значущими й дають змогу у повній мірі досліджувати поставлені питання.

До важливого інструмента аналізу чутливості показників аналізованої VAR-моделі до впливів зовнішніх шоків є процедура побудови функцій імпульсного відгуку: здійснюючи інтерпретацію уявного графіка функцій імпульсного відгуку ВВП (рис. 2.7), можна побачити, що ВВП спочатку збільшується у разі зміни критерію "грошові перекази" на одне стандартне відхилення, але за п'ять періодів вже можна побачити, що він починає поступово знижуватися.

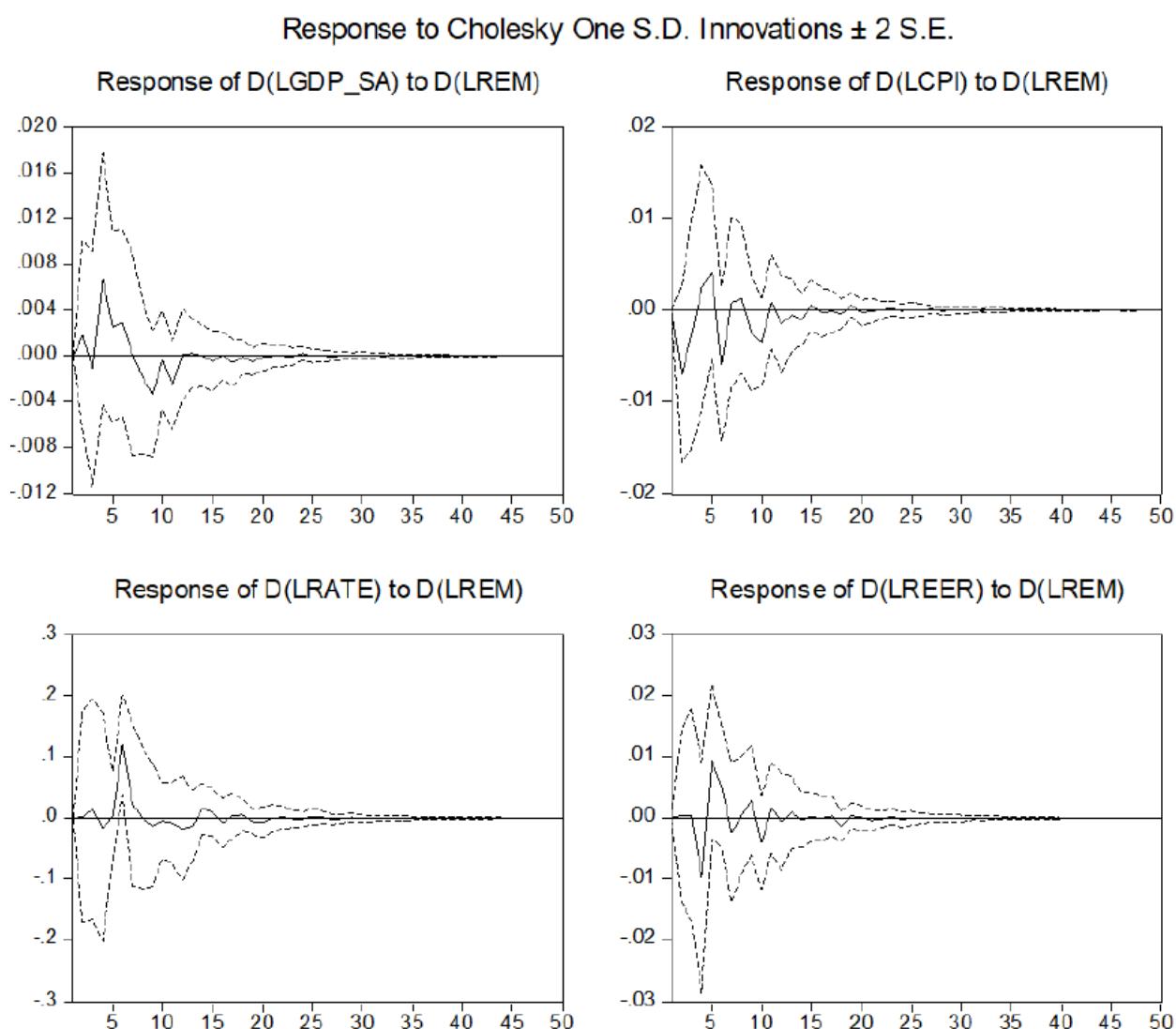

Рис. 2.7. Імпульсна функція відгуку для випадку аналітично розрахованих інтервалів довіри

Джерело: побудовано автором

Отже, грошові перекази мігрантів можуть мати позитивний вплив на економічне зростання у короткостроковій перспективі. Це пов'язано із зростанням споживання харчових продуктів, заощаджень й інвестицій в економіку, а також з грошовими переказами для розвитку малого й середнього бізнесу: індекс споживчої довіри змінюється негативно при зміні розміру ВВП на одне стандартне відхилення, але потім стає позитивним.

2.3. Ефективність державного регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні

Незважаючи на активний перехідний процес в Україні, практика державного регулювання, відображена в державній перехідній політиці, сьогодні вже характеризується суперечностями, вибірковістю, недостатньою ефективністю і результативністю, проте ефективність державного регулювання трудової міграції в Україні знаходиться на низькому рівні з наступних причин:

- Відсутність ясності в міграційних намірах громадян України;
- Економічна, соціальна і політична нестабільність;
- Поточний стан системи підвищення мобільності робочої сили;
- Значна відсутність механізмів реалізації управлінських заходів на різних етапах (стадіях) міграційного процесу, особливо в області можливостей міграції, регулювання використання мігрантського капіталу та реімміграції.

Якщо врахувати деякі обставини, то неефективність державного регулювання іноземної трудової міграції в Україні не дивна.

По-перше, неефективність державної політики в економічній сфері перешкоджає розвитку конкурентоспроможних та інноваційних робочих місць. В результаті рівень надходжень до бюджетів усіх рівнів через податкові платежі знижується, а державна соціальна політика втрачає свої ресурсні активи. Незважаючи на важливість посилення необхідності економічних реформ, державне регулювання іноземної трудової міграції є

дорогим питанням, оскільки воно в першу чергу спрямоване на вирішення соціальних і захисних проблем. Нестача державних ресурсів для заходів соціального забезпечення та захисту знижує шанси держави на регулювання перехідного періоду.

По-друге, за роки незалежності в Україні не сформувалася належна політична культура, яка проявляється в ефективній комунікації населення і влади, а також в ефективності державної політики в різних сферах економічного і суспільного життя. Низький рівень політичної культури викликаний політичною нестабільністю, періодичними політичними кризами, кризами безпеки, фінансовими та економічними кризами.

По-третє, Україна як і раніше залишається послідовною країною з довгостроковим стратегічним плануванням, адекватним рівнем управлінської дисципліни при реалізації програмних цілей, прозорим використанням фінансових ресурсів і бюджетних коштів. В результаті надання ресурсів для реалізації управлінських рішень дуже обмежене, і навіть якщо фінансування можливе, існує ймовірність неналежного використання бюджетних коштів, досягнення цілей. Таким чином, було створено безліч руйнівних передумов, які значно ускладнили процес вдосконалення державного регулювання процесів трудової міграції в Україні (рис. 2.8).

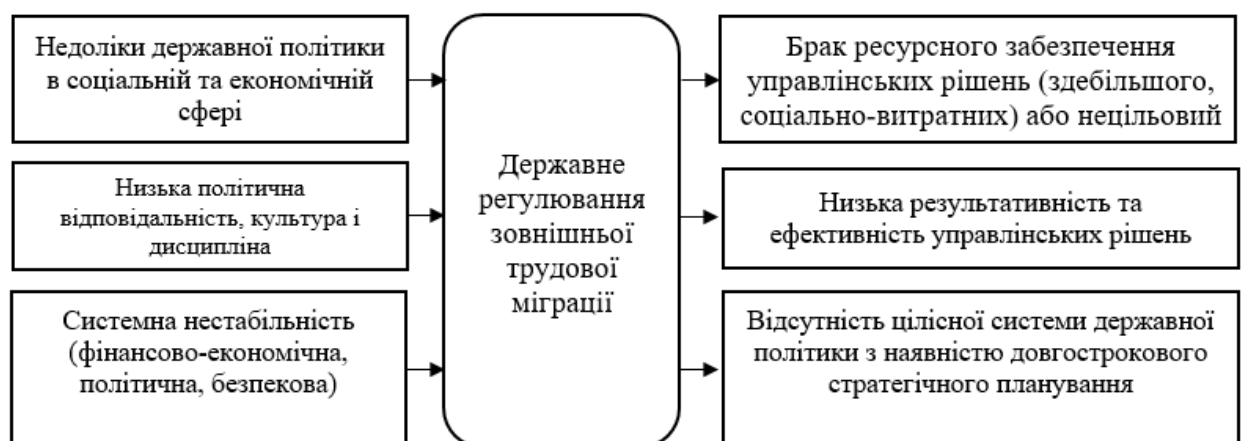

Рис. 2.8. Ключові недоліки процесів державного регулювання міжнародної трудової міграції населення України

За: побудовано автором за: [17; 37]

Варто відзначити, що в умовах слабкої державної політики регулювання іноземного трудового руху здійснюється в основному в примусових (крайніх) випадках. В Україні розбіжність в діях адміністративних органів в області перехідного процесу зростає наступним чином:

- Єдиний захід щодо посилення "легалізації" трудової міграції шляхом оподаткування доходів мігрантів без чітких гарантій соціального захисту та підтримки.;

- Виникнення форс-мажорних обставин призводить до непередбачуваних змін економічних, правових, соціальних та організаційно-правових умов міграційного руху (наприклад, ситуація під час пандемії COVID-19).;

- Прояв різних форм нетерпимості у відносинах з громадянами України та іноземцями як за кордоном, так і суперечностей в Україні серед мігрантів і місцевих жителів;

- Перевантаження інфраструктури транскордонної міграції, про яку останнім часом активно говорилося в ЗМІ;

- Швидке зростання іноземної робочої сили та освітній перехід зі значними економічними, демографічними наслідками та наслідками для ринку праці;

- Необхідність вирішення проблеми вимушених переселенців, таких як внутрішньо переміщені особи, особи, які шукають притулку, і біженці;

- Необхідність вирішення проблеми громадянства, яка загрожуює цілісності території;

- Зміни в транскордонних механізмах і процедурах (наприклад, після вступу в силу безвізової системи ЄС і України).

Часті зміни в основних адміністративних органах, що регулюють процес міграції, не тільки сприяли розвитку інтегрованої системи управління міграцією, а й призводили до втрати часу та організації через постійні та

періодичні зміни на посаді державних службовців, які вимагали певного розуміння міграційної ситуації та способів її виконання.

Державна міграційна служба України (ДМСУ) функціонує у вже понад 10 років і діє відповідно до чинних правил понад 7 років, що практично сприяє здійсненню низки важливих управлінських заходів. У таблиці 2.3 наведені основні моменти і недоліки, які необхідно усунути для підвищення ефективності реалізації управлінських рішень цієї інституції.

По-перше, слід зазначити, що за роки роботи ДМСУ були прийняті важливі нормативні акти для підвищення ефективності управління міграційним рухом. Однак ще одним стимулом став План дій щодо лібералізації візового режиму, схвалений в 2010 році, і Україні довелося внести поліпшення і оновлення в своє імміграційне законодавство, приділяючи особливу увагу умовам, що застосовуються до країни, для забезпечення захисту прав іммігрантів [63].

На наш погляд, українське імміграційне законодавство знаходиться на задовільному рівні. В основному виникають питання про можливість застосування його положень, зокрема стратегічних домовленостей. У той же час в таблиці 2.3 показані основні недоліки, що вимагають нормативної інтеграції для підвищення ефективності міграційних правил. Це стосується оподаткування доходів іммігрантів, рівня регулювання виборчих прав трудящих-мігрантів та визначення конкретних заходів щодо реінтеграції іммігрантів після їх повернення. Це нагальні питання, які повинні бути пріоритетними в рамках вдосконалення міграційного законодавства в Україні.

З точки зору необхідності підвищення рівня ефективності, майбутні зміни міграційного законодавства в Україні повинні, з одного боку, враховувати нові інституційні виклики (наприклад, існуючу загрозу міграційної кризи через повномасштабний наступ з боку РФ), приплив біженців з Афганістану, нова хвиля епідемій тощо.

В цілому регулювання перехідного процесу засобами регулювання вимагає міждержавної інтеграції в силу його мобільності і глобального характеру, а також інтеграції України в процес уніфікації нормативно-правової бази.

Таблиця 2.3

**Ключові інструменти і заходи в сфері державного регулювання
управління міграційними процесами в час діяльності ДМСУ
починаючи з 2010 р.**

Проведені заходи	Поточні недоліки реалізації заходів
Захист іноземців з особливим правовим статусом, функціонування центрів тимчасового перебування, правові та адміністративні удосконалення у сфері документування перебування (паспорти, довідки тощо), затвердження чинних правил в'їзду в Україну та оформлення віз під час пересування територією України (2017 рік), затвердження Плану дій щодо інтеграції осіб, які потребують додаткового захисту, та біженців в українське суспільство до 2020 року.	Триває великомасштабна нелегальна міграція, особливо на річкових переправах в Одеській області та незаконних пунктах перетину кордону в Одеському порту та інших місцях. Одеський порт та ін.
Формування системи електронних сервісів щодо оформлення паспортів (ID), підтвердження громадянства, отримання іноземного паспорта, інформування про існуючі факти порушення міграційного законодавства тощо	Періодичні технічні збої, які призводять до призупинення процесу видачі документів різного характеру та планування подальших дій
Статистичне забезпечення аналізу міграційних процесів шляхом моніторингу, видання міграційного профілю, публікування інформації щодо результатів головної діяльності з практикою публічного звітування голови ДМСУ	Значні затримки в підготовці оновлення міграційного профілю, інформації моніторингу міграційних процесів, брак ініціатив стосовно проведення всеукраїнського перепису
Уточнення і систематизація переліку послуг ДМСУ, які надаються на платних засадах та конкретизація їх вартості (Постанова Кабінету Міністрів України про «Деякі питання надання адміністративних послуг у сфері міграції»)	Неможливість автоматичного розрахунку на сайті ДМСУ вартості всіх видів послуг Періодичний перегляд вартості
Впровадження національної системи біометричної автентифікації громадян України, осіб без громадянства та іноземців і практичне впровадження реєстрації біометричних даних у пунктах пропуску.	Тривалий характер процесу впровадження стосовно всіх категорій осіб, які здійснюють перетин державного кордону
Вдосконалення адміністративних процедур щодо ведення Єдиного державного демографічного реєстру	Недостатній рівень захищеності інформації, невизначений характер взаємодії з іншими державними реєстрами
Створення організаційно-управлінської вертикалі за рахунок відкриття територіальних представництв ДМСУ	Підтримка бюрократичного стилю та обсягу роботи Територіального управління з високою плінністю кадрів.
Правове регулювання концептуальних засад міграційної політики шляхом ухвалення Концепції національної міграційної політики (2011), Стратегії національної міграційної політики України до 2025 року (2017) та ін.	Низька результативність реалізації плану заходів реалізації стратегії

За: побудовано автором за: [34]

На думку експертів з міграційного права, імміграцію слід оцінювати на міжнародному рівні з точки зору її потенційних вигод у поєднанні з належним регуляторним процесом. Інституційна підтримка процесу регулювання трудової міграції повинна ґрунтуватися на спільному механізмі прийняття рішень, ініційованому країнами G7. У той же час Україна як країна з високим рівнем розвитку процесу трудової міграції повинна більш активно брати участь в законодавчому процесі в тісній співпраці з Міжнародною організацією з міграції.

Таким чином, можна сказати, що ДМСУ зробив значний прорив у процесі створення ефективної статистичної основи для всебічного аналізу міграційного процесу. Однак існує значна затримка в процесі оновлення профілю міграції. Наприклад, дані за 2018 рік відображатимуться в середині 2023 року, починаючи з 2019/3 року, під час моніторингу процесу міграції [66]. Поширення COVID-19 означає, що, хоча групи експертів оцінюють його вплив на трудову міграцію в Україні, офіційні статистичні органи ведуть тільки регулярні міграційні записи. Це означає, що немає поліпшення в моніторингу процесу трудової міграції в Україні та оцінці ступеня його впливу на соціально-економічний розвиток України, що є пріоритетом для країни.

Висновки до розділу

1. Тенденції та особливості динаміки зовнішньої трудової міграції українців до європейських країн за останні 30 років (з моменту здобуття Україною незалежності) визначаються поточною ситуацією в Україні, вектором міжнародних відносин, силою заходів, що вживаються іншими країнами для залучення українських трудових мігрантів, і попитом на трудових мігрантів в Україні та на українських робітників за кордоном. На сьогоднішній день у сфері трудової міграції існує досить велика кількість невирішених проблем, а об'єктивний характер коливань міграційної активності вимагає цілеспрямованого вдосконалення механізмів і методів їх

управління, а також постійної координації їх реалізації. Пандемія COVID-19 та системні економічні труднощі, спричинені нею, спричинили та уповільнили міграцію іноземних робітників, але не зупинили зростання міграції. У деяких розвинених країнах іммігранти складають більше третини всіх працівників охорони здоров'я, харчової промисловості, послуг з догляду та підтримки, логістики та сільського господарства.

2. Аналіз динаміки грошових переказів з Європи в Україну показує, що вони мають значний вплив на ключові показники соціально-економічного розвитку і зростання. Тому важливо поліпшити державне регулювання грошових переказів і стимулювати їх зростання. Дослідження виявляє проблеми, що існують у сфері грошових переказів від робітників-мігрантів, які були пов'язані зі збільшенням кількості грошових переказів через неофіційні канали в останні роки. Це ускладнює кількісну оцінку реальної вартості грошових переказів та їх впливу на економічне зростання. Таким чином, для подальшого дослідження необхідно проаналізувати та продемонструвати практичні аспекти пропозиції щодо збільшення частки офіційних каналів грошових переказів за рахунок зниження трансакційних зборів, які обіцяють можливості для потенційного використання грошових переказів від робітників-мігрантів, по-перше, для поліпшення добробуту і рівня життя домашніх господарств за рахунок додаткових приватних переказів, і, по-друге, для збільшення доходів і тенденції до граничного споживання іммігрантів та іммігрантів після війни. Це буде стимулювати інвестиційну діяльність сімей.

3. У період діяльності Державної міграційної служби України у 2010-2023 роках були визначені основні заходи та існуючі недоліки у сфері регулювання іноземної трудової міграції. У контексті розуміння трудової міграції як складної системи, що формується на певному етапі, заходи з регулювання трудової міграції виявилися неефективними. На основі загальнодоступної інформації систематизовано досвід державного регулювання процесу трудової міграції в Україні відповідно до основних

етапів підготовки та формування міграційних можливостей, міграційних процесів, інтеграції та реїмміграції міграційного капіталу, інтеграції та потенційної асиміляції майбутніх поколінь.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

3.1. Пріоритетні напрями розвитку процесів трудової міграції у контексті поглиблення євроінтеграції України

В умовах повномасштабної війни, низької управлінської дисципліни, відповідальності та політичної культури, доцільно реалізувати заходи з використання певних методів та інструментів для регулювання міграційного процесу. У роки незалежності Україна розробила ряд стратегій і концепцій, спрямованих на поліпшення і стабілізацію процесу іноземної трудової міграції. Сьогодні існують серйозні проблеми з ефективністю його реалізації, тому важливо систематизувати заходи нормативного та стратегічного планування.

Добре розроблена стратегія дозволяє нам визначити найважливіші пріоритети та потенційні можливості для вирішення міграційних проблем шляхом порівняння цілей із наявними ресурсами та можливостями [25, с.53]. Водночас правильно підібрані методи та інструменти стратегічного планування можуть підвищити пріоритетність певних явищ та процесів передачі та сприяти стабільному функціонуванню систем управління на рівні громади, регіону чи країни [11]. Ефективна стратегія забезпечує функціонування управлінської діяльності, визначаючи набір дій [85, с.126]. Це пов'язано з тим, що в теорії та практиці управління стратегічні нормативні документи часто є набором інструментів і засобів без якісного розуміння важливості застосування одних для підвищення ймовірності застосування інших (принципів взаємодоповнюваності та синергії). Це одна з причин ефективності механізму стратегічного державного планування в Україні та низького рівня політичної підзвітності.

На рисунку 3.1 продемонстровано взаємозв'язок між процесами стратегічного планування і концептуальним підходом у системі прийняття

програмно-орієнтованих рішень державного регулювання міграційних процесів. Ці відносини мають вирішальне значення для державного регулювання процесу трудової міграції. Як показали результати аналізу міграційного процесу в Україні, трудова міграція є багатограним і складним явищем в системі причинно-наслідкових зв'язків. Таким чином, державне управління процесом трудової міграції для стимулювання соціально-економічного зростання вимагає послідовних систематичних дій на різних концептуальних і стратегічних рівнях.

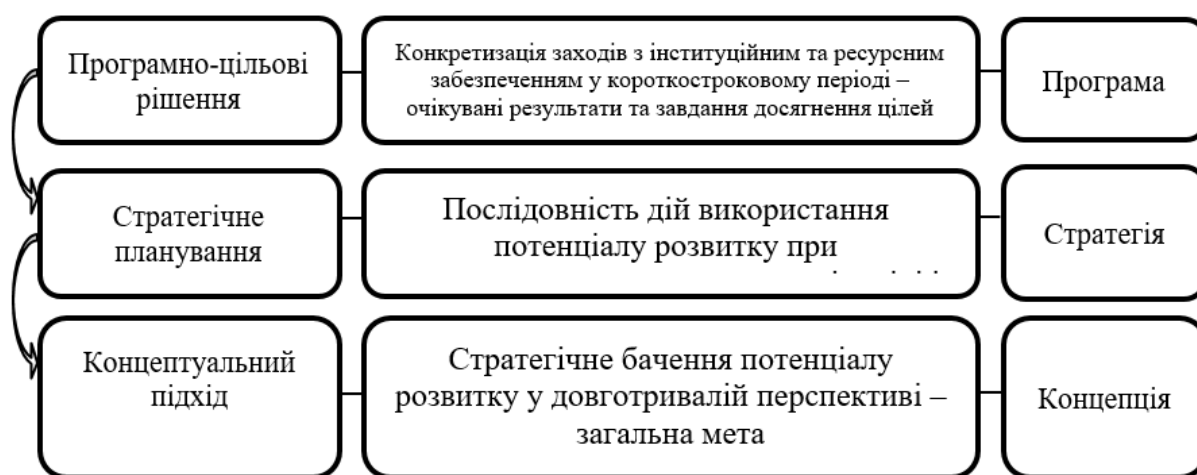

Рис. 3.1. Рівні формування концептуально-стратегічних рішень в моделях державного регулювання процесів трудової міграції

Джерело: побудовано автором на основі: [11; 25]

Це може бути викликано нестабільністю або регулярними шокowymi явищами (наприклад, глобальні пандемії, глобальні міграційні кризи, пов'язані зі стихійними лихами, військові конфлікти тощо). Згідно з науковими дослідженнями [75], економічне зростання передбачає постійне зростання споживання та виробництва. У той же час економічне зростання інтерпретується як "явище", що поліпшує макроекономічні показники. Натомість соціальне зростання слід розглядати з точки зору змін якості та стандартів життя, які в довгостроковій перспективі перетворюються на прояви соціального розвитку. Посилення соціально-економічного зростання як важливої парадигми державного регулювання процесу трудової міграції

має на увазі посилення взаємодії процесів економічного зростання, представлених макроекономічними показниками, з рівнем і якістю життя в поєднанні з динамікою, кількісною і якісною оцінкою комплексного задоволення потреб людини (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Концептуально-стратегічні підходи до процесу державного регулювання міжнародної трудової міграції України в контексті євроінтеграції

Стратегія	Мета: державне регулювання процесу трудової міграції на основі принципів порядку, безпеки та регламентації, при цьому трудова міграція є рушійною силою соціально-економічного зростання: - Забезпечити високі рушійні сили соціально-економічного розвитку в процесі селективної міграції - Забезпечити високу рушійну силу соціально-економічного розвитку в процесі контролю міграційного убитку. - Забезпечити позитивний вплив процесів трудової міграції на рівень соціально-економічного розвитку.
Доктрина	Визначальним управлінським принципом є соціально-економічне зростання
Концепція	Предмет управління міграцією можна уявити як процес, що містить такі етапи: підготовка до міграції та формування її потенціалу, деміграція, інтеграція й адаптація, інтеграція капіталу мігрантів, реміграція, акультурація, натуралізація й асиміляція.

За: побудовано автором на основі: [25; 75]

Висока динаміка соціально-економічного розвитку, яка є метою стратегії розвитку зовнішньої міграції, має на увазі більш швидке досягнення соціально-економічних показників, ніж прояв деструктивних явищ і процесів в економіці, таких як інфляція як причина нестабільності, поява нових загроз. та поглиблення міжрегіональної (міждержавної) сегрегації [16, с.8-14] беручи до уваги принципи сталого розвитку, висока динаміка не повинна призводити до ризику надмірного навантаження на виробництво, соціальну інфраструктуру та екосистеми. Важливість врахування принципів сталого розвитку підтверджується інституційною стратегією Міжнародної організації з міграції (ІМО) "Міграція та сталий розвиток". Ця стратегія чітко визначає трудову міграцію як фактор сталого розвитку всіх залучених сторін

(приймаючих країн, країн походження, країн транзиту і країн міграції), але за умови дотримання правил, безпеки і порядку" [97, с.7].

Слід докладніше розглянути нові цілі і завдання, які будуть реалізовані в рамках Національної стратегії регулювання міграційного процесу в Україні (враховуючи важливість підготовки наступних кроків для досягнення цілей стратегії і необхідність затвердження міграційного процесу, поточна стратегія буде реалізована до 2027 року). Оновлений план дій щодо державного регулювання міграційного процесу в Україні на період до 2027 року. Бажано використовувати концептуальний і стратегічний підхід для демонстрації пропозиції в процесі розробки оновленої стратегії реалізації. Для економіки України важливо розставити певні стратегічні пріоритети не лише у сфері вимушеної міграції, а й у сфері зовнішніх (у тому числі внутрішніх) міграційних процесів. Ця стратегія визначає можливість формального і загального регулювання таких і зовнішніх векторів міграції. На наш погляд, ця стратегія повинна бути спрямована в першу чергу на процеси зовнішньої міграції, які роблять істотний вплив на рівень соціально-економічного розвитку країни.

Слід зазначити, що період реалізації цієї стратегії до 2027 року відповідає умовам Стратегічного плану регіонального розвитку (Національна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки [78]) в контексті поширення тенденцій в управлінні регіоналізацією. Регулювання міграції, з урахуванням найважливіших пріоритетів соціально-економічного розвитку, має всі шанси дати позитивні результати в контексті реалізації регіональних програм. Кожен регіон України визначає міграцію як одну з проблем своєї стратегії регіонального розвитку (або стратегії регіонального розвитку). Це пов'язано з тим, що міграція в основному здійснюється регіоном для вирішення проблеми масового безробіття і воскресіння місцевого ринку нерухомості, споживчого ринку і т.д. саме його використовують для отримання додаткових фінансових ресурсів для його розвитку. У той же час короткостроковий характер "дивідендного" ефекту цих мігрантів не був

реалізований, оскільки вони продовжували процес внутрішньої депопуляції, створюючи додаткові загрози і приводячи до незворотної втрати населення.

Тому для України важливо, щоб перехідний процес, що вимагає поетапного підходу, визначив новий концептуальний і стратегічний підхід до державного управління. Науковою основою такого підходу є концепція соціально-економічного зростання. Трудова міграція повинна стати рушійною силою соціально-економічних перетворень. Для цього необхідно затвердити нову середньострокову стратегію, що об'єднує основні (природоохоронні, бухгалтерські, статистичні, інформаційні, корпоративні, юридичні, інфраструктурні) завдання. Реалізація цієї програми забезпечить високий рівень конфігуруємості процесу міграції у всіх напрямках і векторах, а також поетапний порядок денний міграції та переселення. Виділення таких пріоритетних напрямків не має на увазі широкого порядку денного, але дозволить знизити міграційну загрозу, мати можливість для реалізації і дасть більш позитивні результати з точки зору соціально-економічного розвитку та взаємодії міграційного процесу. Також важливо враховувати досягнуті до теперішнього часу адміністративні успіхи, виправляти виявлені недоліки і забезпечувати їх широке поширення і ефективне впровадження.

3.2. Обґрунтування механізмів та інструментів регулювання процесів трудової міграції в умовах євроінтеграції

Правові інструменти регулювання процесів трудової міграції визначають правові аспекти процесів впливу державних органів (у співпраці з установами інших секторів) на регулювання з метою отримати відповідну відповідь від відповідних органів. В умовах повномасштабної військової агресії зовнішня трудова міграція в Україні як складний об'єкт управління вимагає систематичного застосування різних методів і засобів управління, бюджету, регулювання (у тому числі інструментів стратегічного управління), економіки, фінансів, соціально-демографічної статистики, соціокультурного, соціального захисту та інформації. У той же час визначення деяких

нормативних актів вимагає додаткового правового регулювання та обґрунтування. Такий підхід забезпечує правову основу для дотримання політичної культури, обов'язків і дисципліни адміністративних органів.

У контексті поглиблення європейської інтеграції важливо детально визначити рівень компетентності конкретної установи в процесі впровадження регулюючих механізмів та інструментів і продемонструвати інституційні та правові механізми, що підтверджують високий рівень політичної відповідальності в правовій сфері. Інституційний механізм державного регулювання процесу зовнішньої трудової міграції є важливим і актуальним інструментом демонстрації пріоритетних напрямів розвитку для забезпечення високої ефективності трудової міграції як рушійної сили соціально-економічного зростання і розвитку. Цей механізм управління показаний на рис. 3.2:

- Зовнішнє середовище, ринкові фактори;
- Інституції, установи, громадські організації, заклади науки і освіти, бізнесу; ,
- мігранти, їх сім'ї, родичі і друзі, різні асоціації та організації, зарубіжні діаспори (велика кількість довгострокових трудових мігрантів і ще не повністю асимілюють, лише з нового покоління).

Ефективно діючі установи повинні активно взаємодіяти на основі функціональної співпраці. Її суть полягає в здатності різних департаментів, в тому числі влади країни, забезпечувати виконання своїх функціональних обов'язків за рахунок збільшення зусиль з департаментами в інших областях.

Активність відповідних органів є показником змін. Вони можуть впливати на різні аспекти, такі як соціально-економічний розвиток. В рамках активної динаміки соціально-економічного розвитку можна виявити високу ефективність діяльності порушених установ і різні прояви функціонального співробітництва. Вплив рівень ефективності установи залежить від рівня політичної культури та відповідальності, з якими в Україні існують серйозні проблеми.

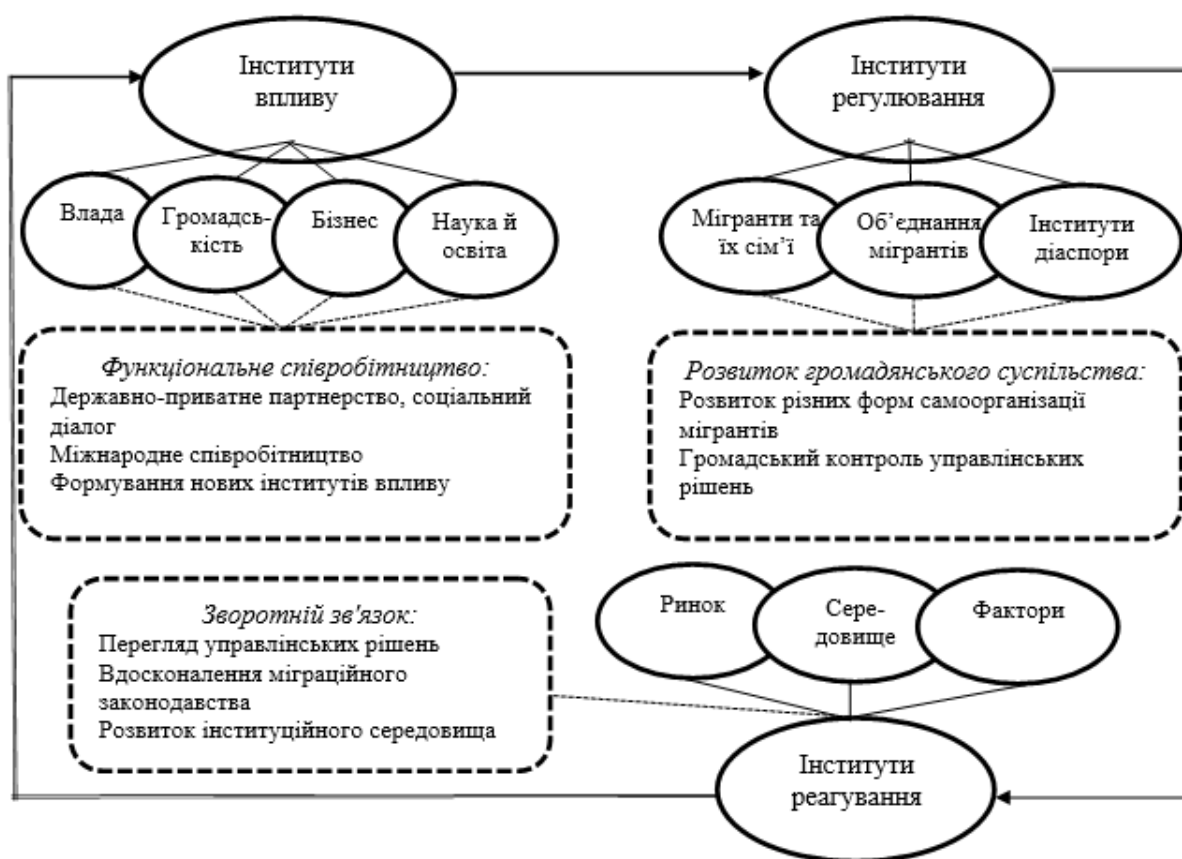

Рис. 3.2. Інституційний механізм регулювання трудової міграції населення України в умовах активізації євроінтеграційних процесів

За: [71]

Для того щоб засоби інституційно-правових механізмів забезпечили вирішення основних завдань трудової міграції як ознаки розвитку, забезпечили її раціоналізацію, безпеку і регулювання, необхідно, щоб інститути в певних секторах (державні, ділові тощо) були в змозі забезпечити, щоб основні завдання трудової міграції були вирішені. Інституційний вплив через реалізацію різних форм функціональної взаємодії, забезпечити вирішення основних завдань трудової міграції, забезпечити вирішення основних завдань трудової міграції, забезпечити вирішення основних завдань трудової міграції, забезпечити вирішення основних завдань трудової міграції, забезпечити вирішення основних завдань трудової міграції.

Практика залучення неурядових організацій та державних установ до процесу державного регулювання іноземної трудової міграції в Україні

розвинена дуже слабо. Про це свідчать результати експертного опитування, проведеного Центром соціальних досліджень Кедос в 2021 році. Згідно з опитуванням, представники українських НУО "висловили сумнів" у здатності державних органів впливати на їх рішення. Здатність самих працівників -мігрантів впливати на ділові рішення іноземних властей ще слабкіше. Аналіз виявив цікаві факти. Державні установи не втручаються в розвиток громадських ініціатив, визнають їх зміст і ставляться до них з повагою, але рідко реалізують їх на практиці. В результаті ефективність співпраці між неурядовими організаціями і владою не підвищується [74].

Результати дослідження показують, що процес формування громадянського суспільства в Україні триває, але його реалізація ускладнена через найменший вплив представників громадськості на рішення державних органів. Це знижує готовність до подальших дій. Громадяни, залучені в процес трудової міграції, в основному займаються вирішенням особистих фінансових проблем і не виявляють мотивації до участі в цивільній діяльності. Що стосується трудової міграції за кордон, участь у державних установах та організаціях за межами країни вимагає збереження мовної та культурної ідентичності на ранніх стадіях міграції, у разі короткострокової або середньострокової міграції іммігранти рідко взаємодіють з іммігрантським співтовариством, часто працюють, інтегруються в приймаюче суспільство. Довгострокові іммігранти частіше спілкуються на основі національної ідентичності та беруть участь у формуванні інститутів діаспори, багато з яких є великими церковними центрами. Взаємодія між спільнотою діаспори, що адекватно розвивається, та державними установами в Україні має бути більш систематичною, щоб протистояти процесу повної асиміляції та зміцнити міжнародний імідж держави, що підтримує систематичні відносини з громадськістю. Водночас саме діаспорські організації можуть впливати на зміцнення національної згуртованості та надавати міжнародну підтримку під час кризи, наприклад, під час Революції Гідності, пандемії COVID-19 та збройної агресії рф.

Функціональне співробітництво між державними органами та НУО та їх асоціаціями може здійснюватись у різних напрямках та формах. У таблиці 3.3 наведені основні моменти, які необхідно реалізувати в процесі державного регулювання іноземної трудової міграції в Україні. Важливо уникати подальшої формалізації та непослідовності цієї співпраці. Пропозиції неурядових організацій повинні оцінюватися на рівні державних органів, і громадськість повинна бути проінформована про наслідки їх реалізації.

Таблиця 3.3

Першочергові пріоритети функціональної взаємодії інституцій влади України із громадськими організаціями і об'єднаннями

Організації інституцій діаспори	Об'єднання бізнесу	Громадські організації та об'єднання в Україні	Об'єднання за кордоном спільнот мігрантів	Об'єднання інституцій освіти та науки
- Підтримка діяльності українських культурних осередків – культурно-мистецьких центрів, шкіл - Системне інформаційне співробітництво	Співробітництво з метою оцінювання впливу процесів трудової міграції на ринок праці, сферу бізнесу та рівень кваліфікації персоналу	- Залучення до процесів моніторингу процесів трудової міграції - Забезпечення активної участі в дорадчих інституціях при профільних структурах регулювання трудової міграції	Міжурядове співробітництво щодо залучення об'єднань українських мігрантів до роботи дорадчих установ, органів державної влади за кордоном	- Залучення до моніторингу міграційних процесів - Співробітництво для реалізації спільних наукових проєктів та досліджень

За: побудовано автором

Таким чином, діяльність українських громадських організацій, які займаються питаннями мігрантів, має правове підґрунтя і бере активну участь в адміністративному процесі. Сьогодні інституційні і правові механізми у цій сфері сформовані, але ще не набули поширення. Низька ефективність та публічність громадських рад має наслідком демотивацією громадян в процесі регулювання міждержавної трудової міграції. Трудові

мігранти насамперед дистанціюються від вирішення адміністративних питань і втілюють життєві стратегії, щоби знайти кращі умови для роботи та навчання. Вони об'єднані ціннісними та культурними мотивами й не прагнуть до впливу на рішення державних інституцій у міграційній сфері. Тому діяльність громадських рад при міграційних службах у відповідних відомствах повинна забезпечити для трудових мігрантів більшу довіру щодо рішень державних органів. У перспективі громадські ради мають значно покращувати функціональні взаємодії державних органів у сфері регулювання міжнародної трудової міграції.

Висновки до розділу

1. У процесі проведено аналізу визначено головні пріоритетні напрями оновлення національної стратегії регулювання міграційного процесу в Україні (на період до 2027 р.), поставлені найважливіші завдання в наступних сферах: забезпечення високої динаміки соціально-економічного розвитку в напрямку обмеження втрат від міграції, забезпечення стимулюючого впливу міграції на процеси та рівні соціально-економічного розвитку, забезпечення високої динаміки соціально-економічного розвитку в процесі вибіркової міграції.

2. Відзначаючи необхідність посилення важливості функціональної взаємодії ефективних інститутів (так званих "зацікавлених сторін" управління) в області державного регулювання процесу трудової міграції, було визначено спільні інтереси центральних державних органів в регулюванні процесу зовнішньої трудової міграції. В результаті робиться висновок про те, що існують недоліки в участі державних органів (інститутів) у впливі регулюючого характеру держави на процес міграції. Було систематизовано досвід створення та розвитку діяльності центральних органів виконавчої влади, зокрема Громадської ради при Державній міграційній службі України. Цей аналіз дозволив визначити відповідні галузі функціонального співробітництва між державними органами України та

іноземними державними органами та організаціями спільнот мігрантів, державними органами України, організаціями Діаспори, асоційованими освітніми та науковими установами, корпоративними асоціаціями. Водночас дуже важливо, щоб представники цих інституцій були включені до складу громадських рад, що діють на різних рівнях міграційних служб, що дозволить налагодити діалог між трудовими мігрантами і органами державного управління.

ВИСНОВКИ

1. У контексті поглиблення міжнародної інтеграції процес міждержавної трудової міграції характеризується набором моделей поведінки мігрантів, які характеризують передумови для створення можливостей для трудової міграції, їх реалізації та подальшого вибору робочих місць, а також ситуаційної інтеграції в приймаюче суспільство і конкретні події, які викликають або викликають ці дії. Це слід розглядати як конкретну подію. Процес переходу визначається підготовкою переходу, нарощуванням потенціалу, індивідуальною міграцією, міграцією домогосподарств (сімей), інтеграцією та адаптацією, демографічним відтворенням на новому місці проживання, акультурацією, натуралізацією, примусовим поверненням (екстрадиція, депортація), реїмміграцією, включаючи зворотну міграцію, інтеграція перехідного капіталу, асиміляція наступного покоління. Важливість десегрегації перехідного процесу визначається уточненням і зміною інструментів і засобів державної політики в області переходу.

2. Важливо здійснювати спрямування систематичних змін, засноване на узгодженні соціально-економічних вигод і цілей, які забезпечать поліпшення якості життя населення і підвищення ефективності використання природних ресурсів і можливості виробництва на основі інноваційного розвитку. Були вивчені концептуальні особливості екологічного розвитку на різних етапах розвитку процесу трудової міграції. На етапі формування міграційної можливості фактори діляться на контекстуальні і внутрішні, а на етапі підготовки до міграції зовнішні (соціальні, прийняття, підтримка) і контекстуальні (організаційні та особисті). У той же час рекомендується враховувати ступінь впливу відмінностей в перехідному процесі між місцями з точки зору соціальних, економічних, природних, кліматичних, політичних, культурних, екологічних параметрів і параметрів безпеки. Факторні аспекти індивідуального середовища інтеграції та згуртованості, пов'язані з міграційним процесом, включають вплив ставлення приймаючого

суспільства до імміграції, міграційної політики приймаючого суспільства, імміграційної політики донорського суспільства, протидії іммігрантів і т.д. Розуміння впливу цих факторів має бути основою для визначення пріоритетності внутрішнього регулювання процесу трудової міграції, особливо для полегшення реімміграції, реагування на конкретний процес інтеграції капіталу мігрантів і в якості основної умови позитивного результату в соціально-економічному розвитку національної економіки.

3. У кваліфікаційній роботі визначено основні особливості процесу державного регулювання трудової міграції в контексті євроінтеграції як системи державних заходів у співпраці з міжнародними та неурядовими організаціями, враховуються потреби та інтереси суспільства, міграції та держави, забезпечується реалізація намічених методів, гармонійне задоволення і зміна параметрів процесу трудової міграції залучає до процесу глобального перерозподілу трудових ресурсів. Він враховує нормативні заходи інших країн. Державне регулювання процесу трудової міграції може здійснюватися за окремими моделями: комплексній (зміна методів на різних етапах процесу трудової міграції), базовій (застосування методів на етапі трудової міграції як явища міграції), ситуаційній (застосування методів, відповідних процесу міграції), розширеній (застосування методів на різних етапах процесу трудової міграції). Вибір моделей трудової міграції визначає методологічні засоби адміністративного впливу на процес трудової міграції в умовах наростаючого соціально-економічного розвитку.

4. Зрозуміло, що єдиної статистичної оцінки чисельності трудових мігрантів з України за кордоном немає. За даними Євростату, станом на 2023 р. в країнах ЄС проживало 4,3 мільйонів українців з офіційним дозволом на проживання. До війни (під час сезонної робочої сили) їх чисельність сягала 7-9 мільйонів, а, за даними НБУ, кількість іноземних трудових мігрантів до війни (у 2020 році) становила близько 3 мільйонів. Довгострокові робітники-мігранти, багато з яких мають постійний дозвіл на проживання, в основному залишаються за кордоном. Однак масштаби репатріації мігрантів в період

кризи (наприклад, під час пандемії) не вказують на великомасштабну міграцію. За даними Інституту народонаселення та соціальних досліджень, у 2021 році кількість трудових мігрантів з України досягне 2,5-3,0 мільйонів, а жителі західних областей України віддадуть перевагу сезонній трудовій міграції.

5. У кваліфікаційній роботі було розроблено модель VAR (векторна авторегресійна модель), що складається з квартальних даних за період з 2005 по 2022 рік, що показують збільшення грошових переказів від робітників-мігрантів з Європи. ВВП, процентні ставки та грошові перекази від робітників-мігрантів позитивно впливають на ВВП України, це залежність, яка зміниться в короткостроковій перспективі, але не в довгостроковій перспективі. Зниження інфляції стимулює попит на національну валюту (гривню) і знижує рівень тиску на споживчий ринок навіть тимчасово через приплив валютних переказів мігрантів. Зростання сукупного попиту стимулює інфляційний процес. Підвищення процентних ставок пов'язане з припливом грошових переказів імігрантів в іноземній валюті, що стимулює інвестиції. Крім того, грошові перекази іноземних мігрантів сприяють підвищенню реального ефективного обмінного курсу, що збільшує попит на національну валюту (гривню).

6. У цьому кваліфікаційному дослідженні аналізується практика державного регулювання трудової міграції іноземців в Україні з точки зору необхідності забезпечення соціально-економічного розвитку. Міграційна політика України не має достатньої узгодженості через нестабільність відповідних адміністративних органів. Існуючий функціонал ДМС вимагає вдосконалення за рахунок поступового переходу від чисто адміністративного інструменту моніторингу міграційної ситуації та усунення її наслідків і причин до серії профілактичних заходів. Аналізуючи практику державного регулювання трудової міграції, можна визначити основні заходи в області регулювання процесів трудової міграції в Україні. Їх слід більш ефективно доповнювати іншими заходами, такими як поліпшення статистики міграції,

залучення діаспори, розширення співпраці з іноземними агентствами і нові форми державного регулювання, які перетворюють трудову міграцію в локомотив соціально-економічного розвитку країни, забезпечать перетворення капіталу мігрантів у форму інвестицій у підприємницьку діяльність.

7. Проведене дослідження демонструє новий концептуальний та стратегічний підхід до процесу державного регулювання трудової міграції в Україні. Метою реалізації Національної стратегії регулювання політики в галузі трудової міграції є стимулювання і регулювання процесу трудової міграції шляхом розгляду на державному рівні трудової міграції як соціально-економічного чинника, заснованого на принципах порядку, безпеки і регулювання.

8. Доведено важливість вдосконалення інституційно-правових механізмів регулювання трудової міграції в Україні. Такі механізми забезпечують реалізацію державними органами політики в галузі трудової міграції, спрямованої на забезпечення безпеки, регулювання та порядку у сфері трудової міграції, а також на регулювання інституційної взаємодії у правовій сфері. Інституційне середовище процесу регулювання трудової міграції впливає на інститути (громадськість, уряд, науку, бізнес, освіту), регулюючі органи (Асоціації іммігрантів, Іммігранти та їх сім'ї, діаспора), органи реагування (навколишнє середовище, ринкові фактори). Визначає організаційно-правові механізми державної політики регулювання трудової міграції, основні пріоритети функціональної взаємодії різних органів впливу та державних органів (організацій) у процесі регулювання впливу на трудову міграцію, її фактори та результати. Доцільно формувати інституційне середовище, що сприяє розширенню участі світової спільноти у процесах регулювання міжнародної трудової міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична довідка ООН «Міграція до та з України». URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-20n-Out%20Migration_FINAL%20COR%20UKR.pdf.
2. Бараняк І. Є. Демографічне відтворення в умовах формування та розвитку територіальних міграційних систем: дис. канд. ек. наук: 08.00.07 / Вінниця, 2021. 261с.
3. Безвізовий діалог між Україною та ЄС: план дій з лібералізації візового режиму. URL: <https://www.iom.org.ua/ua/legislation-ukr/migration-related-legislation-ukr/action-plan-on-visa-liberalisation.html>.
4. Безуглий П. Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. *Політичне життя*. 2019. № 1. С.5–13.
5. Бєлєвцева В. В. Правове регулювання міжнародних міграційних процесів. *Інформація і право*. 2020. № 2(25). С.103–109.
6. Бідак В. Я. Моніторинг наслідків вимушеної міграції в контексті підвищеної ризикогенності суспільства. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. Вип. 3. С.88–94.
7. Біль М. М. Освітня мобільність як пріоритет розвитку європейського простору. *Європейські студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 червня 2017 р.). Київ, 2019. С.41–47.
8. Біль М. М. Просторова мобільність населення та її регулювання у контексті політики людського розвитку : дис. ... д-ра екон. наук. : 08.00.07 / Вінниця, 2019. 550с.
9. Біль М. М., Попадинець Н. М. Людський розвиток і мобільність населення крізь призму національних особливостей: соціоекономічний вимір та управлінський концепт. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2021. Вип. 2(142). С.55– 61.

10. Блонська В. І., Лупак Р. Л. Соціальні елементи ринкової моделі розвитку економіки України. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2010. Вип. 24. С.21–26.

11. Бортейчук Р. Оптимізаційна роль стратегічного управління у діяльності органів державної влади України. *Демократичне врядування*. 2018. Вип. 11. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik11/fail/Bortejchuk.pdf.

12. Бортник Н. П., Мороз Н. С. Міграціологія як наука про кількісно-якісні показники міграції населення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С.9–15.

13. Боярська О. А., Поплавський О. О. Цивілізаційна парадигма С. Хантингтона та сучасна «лінія розлому» України. *Політологічний вісник*. 2019. Вип. 79. С.301–311.

14. Бухтіарова А. Г., Тетерева О. Ю. Фінансовий моніторинг як інструмент детінізації банківської системи. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2023. № 3. С.59–65.

15. В Україні оцінили стан державних реєстрів і найбільш поширені корупційні зловживання з ними. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>.

16. Васильців Т. Г., Іляш О. І., Лупак Р. Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2022. № 12(491). С.8–14.

17. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Інструменти господарського механізму розвитку сільських територій як передумова вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С.167–171.

18. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Формування моделі модернізації соціальної сфери в системі сталого ендегенного зростання регіонів України. *Бізнес Інформ*. 2022. № 4. С.163–169.

19. Величко К. Ю., Носач Л. Л., Печенка О. І. Міграційні процеси в Україні: сучасні тенденції та соціально-економічні наслідки. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2018. Вип. 2(26). С.232–246.

20. Вербовий М. В. Доктринальні засади міжнародної трудової міграції. *Демократичне врядування*. 2016. Вип. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJR/DeVr_2011_7_9.

21. Винничук Р. О. Теоретичні підходи до аналізування динаміки та стану трудової міграції в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С.145–150.

22. Відтік інвестицій з України триває: скільки іноземці вивели з початку року. URL: <https://finclub.net/ua/news/>.

23. Власенко В. Українські школи за кордоном: хто і як дбає про українську нацменшину. URL: <https://www.dw.com>.

24. Герасименко Г. В., Позняк О. В. Гендерні аспекти трудових міграцій населення України. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 1. С.46–54.

25. Гнатенко А. Стратегічне планування у сфері державного управління: концептуальні підходи. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 3. С.51–60.

26. Гречко О. Концептуальні засади у державної міграційної політики України. *Політичний менеджмент*. 2023. № 6. С.73–81.

27. Григорців Б. Ф., Васильків Ю. В. Формування системи та структурування інституційного забезпечення реалізації державної політики розвитку і використання трудового потенціалу України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С.67–72.

28. Григорців Б. Ф. Ціцяла А. С. Структура факторів формування, розвитку і використання трудового потенціалу України та напрями підвищення ефективності її державного регулювання. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2015. Вип. 49. С.88–93.

29. Грод П. Повернути діаспору до України: чого бракує президентському законопроекту про громадянство. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/02/6/710070>.

30. Грошові перекази в Україну цьогоріч зросли до \$5,1 млрд. URL: <https://finclub.net/ua/news/>.

31. Грошові перекази в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer>.

32. Гук О. І. Українська ментальність як соціокультурний чинник формування публічного управління в Україні. *Ефективність державного управління*. 2021. Вип. 3. С.29–37.

33. Денисенко М. Б., Іонцев В. А., Хорів Б. С. Міграціологія : навч. посібник. Київ, ЦУЛ, 2019. 96с.

34. Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua>.

35. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.

36. Деякі питання державного управління у сфері міграції : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2010 року № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2010-%D0%BF#Text>.

37. Деякі питання державного управління у сфері міграційної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.07.2008 року № 692. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/149591626>.

38. Донченко О. Д. Глобальні тренди міжнародної трудової міграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 21-22. С.91–96.

39. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні, 2019. URL: <https://iom.org.ua/sites/default/files/>.

40. Електронні реєстри: європейський досвід створення та використання: моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Київ, 2022. 271с.

41. Європейська статистика міжнародної міграції: що потрібно зробити Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches/>.

42. Євтушенко Є.В. Україні можлива нова хвиля трудової міграції – експерти. URL: <https://litsa.com.ua/v-ukrayini-mozhлива-nova-xvilya-trudovoyi-migraciyi-eksper>.

43. Слейко І. В., Українець Л. А. Тенденції сучасної трудової міграції українського населення в Польщу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 3(77)-1. С.14–20.

44. Загурська-Антонюк В. Ф., Мошенський С. З. Механізми державного регулювання у сфері трудової міграції сучасної України. *Вісник ЖДТУ. Серія : Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 1. С.180–184.

45. Западнюк С. О. Аналіз науково-методичних підходів до суспільно-географічного дослідження міграцій населення. *Український географічний журнал*. 2017. № 1. С.34–38.

46. Засідання Громадської ради. Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/konsultacij-z-gromadskisty/zasidannya-gr.html>.

47. Іванісов О. В., Агавердієва Х. Ф., Лебединська О. С. Сучасні тенденції міграційних процесів в Україні та світі. *Економіка і фінанси*. 2018. № 1. С.48–56.

48. Ільчук Л. І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. URL: <http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini>.

49. Іляш О. І., Качмар Н. М. Необхідність системного реформування соціальної політики задля забезпечення розвитку ринку праці західних регіонів України. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С.285–292.

50. Інформаційно-аналітичні матеріали Державної міграційної служби України щодо заходів співробітництва з Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи і безпеки. URL: <https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/eu-inf.pdf>.

51. Інформація про моніторинг розвитку сільських територій (гірських, ОТГ). URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/>.

52. IT-здобутки Державної міграційної служби України вдосконалюють внутрішні робочі процеси ДМС та покращують взаємодію з іншими державними органами. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/8946.html>.

53. Калініна С. П., Коровчук Ю. І., Кушнарченко О. П. Міжнародний ринок праці в умовах глобалізації: міграційний дискурс. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Маріуполь, 2018. Вип. 35. С.69–76.

54. Капінус О. Державне регулювання внутрішньої вимушеної міграції: понятійно-категоріальний апарат. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 3. С.17–25.

55. Качмарик Я. Д., Лупак Р. Л. Система рішень процесу відтворення трудового потенціалу корпоративних систем. *Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні*. 2005. Спец. вип. 15 (Ч. 1). С.105–110.

56. Кіянка І., Мельнишин Л. Регіональний розвиток і європейська інтеграція в контексті публічного управління. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1(54). Ч. 1. С.65–71.

57. Кобеля З. І. Вплив міграційних процесів на ринок праці України. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Економічні науки*. 2021. Вип. 11. С.293–297.

58. Ковальчук В. Г. Нові підходи до управління соціально-економічним розвитком регіонів. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_8.

59. Концепція Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2004 року № 992-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/>.

60. Коргунік Ю. В. Значення іншомовної освіти в процесі інтернаціоналізації освітньої сфери та її роль у формуванні конкурентоспроможних фахівців у глобалізованому суспільстві. *Вісник*

Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 141. С.90–93.

61. Кремень О. І., Гавриш О. В. Міграційні процеси в Україні: особливості, причини та їх наслідки. *Економічний простір*. 2021. № 76. С.17–27.

62. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472с.

63. Малиновська О. Щодо подальшого удосконалення законодавства України у сфері трудової міграції : аналітична записка. URL: <http://old.niss.gov.ua/articles/2123>.

64. Махонюк О. В. Формування та розвиток ринку міграційних послуг в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Вінниця, 2019. 23с.

65. MOM сприяє залученню інвестицій мігрантів та діаспори в Україну. URL: <https://www.iom.org.ua/ua/mom-spryyaye-zaluchennyyu-investytsiy-migrantiv-ta-diaspory-v-ukrayinu>.

66. Моніторинг ефективності управління об'єктами державної власності. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MonitoringEfektivnostiUpravlinniaObiektamiDerzhavnoiVlasnosti>.

67. Мульська О. П. Вплив міграційних процесів на потенціальний розвиток молодого покоління. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. Вип. 5. С.450–458.

68. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002-2019 рр.: монографія / за ред. О. М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Київ, 2020. 174с.

69. Олефір В. І. Державна міграційна політика України (організаційно-правовий аспект) : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 443с.

70. Остапенко М. А. Плюралізм та неокорпоративізм як моделі узгодження інтересів суспільства і держави. *Науковий часопис НПУ імені М.*

П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2023. Вип. 7. С.48-53.

71. Поліщук В. В. Інституційні рівні регулювання міграційних процесів. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*. Матеріали Міжнародної конференції (02-03 черв. 2021 р.). Львів : ЛТЕУ. С.63–64.

72. Поліщук В. В. Проблемні аспекти та перспективи фінансування розвитку новостворюваних підприємств трудовими мігрантами. *Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки*. Матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 18 лют. 2021 р.). Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки. С.201–203.

73. Положення про Громадську раду при Державній міграційній службі України. Наказ Державної міграційної служби України від 4.12.2105 року № 160. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/grom_rada/n_2015_160.pdf.

74. Потреби та виклики організацій громадянського суспільства, що працюють з мігрантками та мобільним населенням. URL: https://cedos.org.ua/researches/potreby-ta-vyklyky-orhanizatsii-hromadianskoho-suspilstva-shcho-pratsiuiut-z-mihrant_kamy-ta-mobilnym-naselenniam.

75. Приказка С. І. Концепція сталого розвитку і проблеми економічного зростання і розвитку. *Демократичне врядування*. 2018. Вип. 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_19.

76. Про громадянство : Закон України № 2235-III 18.01.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.

77. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 року № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/>.

78. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 року № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

79. Про зовнішню трудову міграцію. Закон України № 761-VIII від 05.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>.

80. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Указ Президента України від 26.02.2016 року № 68/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#Text>.

81. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року від 24.01.2020 р. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>.

82. Риндзак О. Т. Міграційна політика в системі інтеграційних процесів України : дис. ... д-ра екон. наук. : 08.00.07 / Вінниця, 2022. 516с.

83. Ровенчак О., Яворський М. Міжнародна міграція як виклик безпеці: особистісний, національний та глобальний виміри. *Політичний менеджмент*. 2023. № 1-2. С.212–226.

84. Садова У. Я. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. 263с.

85. Сельський А. А. Стратегія і державне управління як передумови технологічності стратегічного управління. *Економіка та держава*. 2013. № 5. С.124–126.

86. Склад Громадської ради. Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/konsultaczij-z-gromadskisty.html>.

87. Супруновський А. Джерела міграційного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С.201–206.

88. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип.6(20). URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2020.pdf>.

89. Українське суспільство: міграційний вимір: Національна доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. URL: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf.

90. Швець С. Л. Сучасний міграційний процес: позитивні та негативні наслідки для Європейських країн : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / Одеса, 2019. 213с.

91. Шиманська К. В. Міграція людських ресурсів в умовах геоекономічних трансформацій: регіональний вимір : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2019. 588с.

92. Beduschi A. International migration management in the age of artificial intelligence. *Migration Studies*. 2022. URL: <https://academic.oup.com/migration/advance-article/doi/10.1093/migration/mnaa003/5732839>.

93. Castelli F. Drivers of migration: why do people move? *Journal of Travel Medicine*. 2021. Vol. 25. Is. 1. P.1–7.

94. COVID-19 Crisis Through a Migration Lens. Migration and Development Brief. 2021. № 32. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33634>.

95. Eurostat. Asylum and managed migration database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database>.

96. Houte van M., Leerkes A., Slipper A., Breuls L. Globalised citizenship and the perceived legitimacy of immigration control: narratives and acts of resistance in immigration detention. *Migration Studies*. 2022. № 55. P.1–23.

97. International Migration. United Nations. Population Division. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/themes/international-migration>.

98. Statistics on international labour migration. ILOSTAT. URL: <https://ilostat ilo.org/topics/labour-migration>.

99. Vinke K., Bergmann J., Blocher J., Upadhyay H., Hoffmann R. Migration as Adaptation? *Migration Studies*. 2023. Vol. 8. Is. 4. P.626–634.

100. World Migration Report 2022. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2022.pdf.